

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВИШНЯНСЬКИЙ КОЛЕДЖ
ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ПЕДАГОГІЧНА ЕТИКА СЬОГОДЕННЯ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ЧИТАНЬ

ВИКЛАДАЧІВ

ВИШНЯНСЬКОГО КОЛЕДЖУ

ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

2018

Відповідальний за випуск: Бешлей Катерина Стахівна, методист Вишнянського коледжу Львівського НАУ, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії.

У даному збірнику розкрита тематика педагогічних читань «Педагогічна етика сьогодення», що відбулись у Вишнянському коледжі Львівського НАУ 8 лютого 2018 року.

Дана робота рекомендується викладачам ЗВО I-II рівнів акредитації та усім, хто не байдужий до світу прекрасного.

Рекомендовано методичною радою
Вишнянського коледжу Львівського НАУ
Протокол № 3 від « 11» червня 2018 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. Сучасні етичні проблеми в освіті. <i>(Роздайбіда Н.М.)</i>	5
2. Педагогічна етика он-лайн. <i>(Томашівська М.В.)</i>	8
3. Норми і вимоги до спілкування в системі «педагога-студент». <i>(Морміль . І. С.)</i>	11
4. Артистизм викладача. <i>(Спринь О. В.)</i>	16
5. Впровадження дистанційної форми навчання у навчальному закладі. <i>(Помірко Я. М.)</i>	19
6. Педагогічна етика сьогодення. <i>(Белей О. Д., Глушко К. М.)</i>	21
7. Педагогічний такт як основа професійної діяльності. <i>(Бородко Р.Б.)</i>	23
8. Педагогічна етика сьогодення. <i>(Тимців О.Б.)</i>	27
9. Етика поведінки педагога. <i>(Кришталь . Г. Б.)</i>	30
10. Педагогічна етика сьогодення. <i>(Бойчук О. З.)</i>	33
11. Правила етикету ділової людини. <i>(Бешлей К.С.)</i>	35
12. Морально-етичні аспекти професійної педагогічної діяльності. <i>(Олексієвець М.М.)</i>	39
13. Особливості педагогічної етики у вищій школі. <i>(Репетило Л.Я.)</i>	42
14. Формування етичної компетентності сучасного викладача. <i>(Заяць М.П.)</i>	44
15. Історичні аспекти розвитку педагогічної етики. <i>(Блага Г.Я.)</i>	48
16. Основні риси сучасного педагога. <i>(Шандра С.В.)</i>	52
17. Формування педагогічного іміджу викладача. <i>(Романяк О.М.)</i>	54
18. Стили педагогічного спілкування як способи взаємодії викладача і студента. <i>(Медвідь Т.Я.)</i>	58
19. Про педагогічний такт. <i>(Кузь О.Г.)</i>	61
20. Особливості спілкування «Викладач – студент». <i>(Романяк М.М.)</i>	64
21. Педагогічний такт як основа професійної діяльності. <i>(Заріцька О.С.)</i>	67
22. Педагогічне спілкування як взаємодія. <i>(Устиновська Т.Є.)</i>	69
23. Педагогічний такт як основа педагогічної діяльності. <i>(Скочиляс Л.М.)</i>	73
ВИСНОВКИ	76
РЕЦЕНЗІЯ	77

ВСТУП

Етичні засади у відносинах між людьми є основою збереження і прогресу демократичного суспільства, основою всестороннього розвитку людини.

Дотримання норм моралі і професійної етики набуває у діяльності вчителя особливе значення, оскільки педагогічна діяльність має пряме відношення до майбутнього життя людини в суспільстві, її фізичного, психічного і духовного здоров'я. Ця відповідальність має бути спільною, узвичаєною, загальноприйнятою для всієї педагогічної корпорації у вигляді норм, правил і принципів професійної педагогічної етики.

Розвиток і утвердження професійної етики вчителя розглядається педагогічним співтовариством як необхідна і фундаментальна засада повноцінного функціонування системи освіти та головна умова реалізації ним важливої соціально-культурної і духовної ролі в сучасному суспільстві.

Вірність вимогам педагогічної моралі – справа честі і совісті вчителя, мірило його суспільної цінності і поваги, основа для самоповаги і самоствердження особистості.

Вчитель при здійсненні своєї професійної діяльності виступає носієм морально-етичних обов'язків по відношенню до учнів, їх батьків, фахового педагогічного співтовариства, окремих вчителів та суспільства в цілому.

(Етичний Кодекс українського вчителя. Преамбула.)

СУЧАСНІ ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ В ОСВІТІ

Проблема педагогічної етики в сучасних умовах є досить актуальною, оскільки саме етичні правила у професійній сфері дають підказку в якому напрямку педагогу працювати і реалізовувати власні задуми.

Сьогоднішня діяльність педагогічного працівника має бути спрямована на розкриття творчих здібностей студентів, слухачів, а також впровадження авторських, новітніх методик викладання, що допоможуть розкрити креативні здібності студентів. Нестандартний тип викладання дає в наш час більше результатів, ніж традиційні методи навчання. Тому робота викладача повинна бути творчою, індивідуальною. Педагог не досягне бажаного результату, якщо не зможе зацікавити студента, навчальний процес не дасть результатів в такому випадку.

Незважаючи на хаос у суспільстві, діяльність педагога має бути врівноваженою, має приносити задоволення. Використовуючи інноваційні технології в навчанні викладач не повинен забувати про власну індивідуальність і підходити до роботи творчо. Завдання, що постає перед ним – це розкрити яскравий світ речей, що оточують вихованців, зацікавити якомога ширше коло слухачів, донести до них, що чим більше вони цікавляться, тим швидше розвиваються, тим більше шансів віднайти себе [3].

Ми дуже часто орієнтуємося на європейські стандарти освіти, адже саме звідти прийшли вимоги до підготовки професійно-компетентного фахівця, із застосуванням індивідуальних методів навчання, котрі могли б розвинути практичне мислення у студентів. Одним з показників професійного розвитку педагога є рівень розвитку педагогічної етики. Вона дає можливість усвідомити такі поняття, як педагогічний обов'язок, честь та гідність, благородність та відповідальність перед суспільством.

Етичні проблеми педагогічної діяльності у вищій школі мають свої особливості. Викладач працює зі студентами, які вже мають сформовану свідомість і в більшості випадків знають чим хочуть займатися в житті надалі. Тому стосунки між студентом і викладачем мають будуватися більш демократичні, викладач виступає як керівник у навчальному процесі, або ж як консультант. Важливо відмітити, що етичні проблеми з якими може зіткнутися викладач в навчальному процесі – це розходження думок. В такому випадку дискусія має вестися на гідному рівні, із повагою до думки студента. Оскільки особистість студента вже сформована, на першому місці має стояти повага. Із викладача вищої школи не знімається педагогічна творчість, він має постійно шукати і втілювати нові методи викладання, віднаходити цікаві, не вивчені ділянки у тій чи іншій дисципліні, аби якомога більше надати інформації студентам, щоб вони в подальшому самостійно продовжували вивчати цікаві факти [2].

Останніми роками набуває поширення використання сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі. При цьому використовуються інтерактивні електронні засоби доставки інформації (Інтернет). Завдяки електронному навчанню студенти можуть отримувати знання в будь-якому місці і в будь-який час; самостійно працювати з навчальними матеріалами на комп'ютері, планшеті, телефоні; отримувати консультації, поради, оцінки викладача в режимі онлайн; віддалено взаємодіяти з викладачем і між собою за допомогою чатів, форумів і вебінарів. Електронна освіта змінює не тільки методи, засоби і зміст навчання, але породжує ряд проблем. Тому соціологи і психологи наголошують на важливості використання етики в електронній освіті. Доктор соціологічних наук Хижняк Л.М. у статті «Етика як атрибут електронної освіти» сформулювала визначення етики електронної освіти та запропонувала напрямки етизації електронної освіти.

У статті під етикою електронної освіти розуміються моральні орієнтири освіти, моральна складова освітнього процесу, опосередкованого сучасними інформаційно-комунікативними технологіями. Автор доводить, що етика

виступає важливою частиною електронної освіти, перед якою стоїть завдання підтримки моральних цінностей, ідеалів інформаційного суспільства.

Підкреслюється, що сучасні організації потребують фахівців, які знаються та застосовують свою професійну діяльність на етичних нормах та цінностях. Формування таких фахівців в умовах електронної освіти має свою специфіку. Етична інфраструктура електронної освіти являє собою сукупність засобів, використовуваних для регулювання неналежної і заохочення належної поведінки осіб, які включені в електронні технології навчання.

Т. Єременко розглядає такі інформаційно-етичні ситуації, в яких допускається порушення інформаційної етики в навчальному процесі:

- плагіат – неетичне використання чужої інформації;
- фальсифікація і фабрикація інформації;
- порушення авторських прав;
- порушення конфіденційності інформації
- використання «недозволеної допомоги»;
- нанесення шкоди інтелектуальній власності

Можна виділити такі напрямки формування етики електронної освіти:

1) Навчання етиці і формування у студентів і викладачів моральних принципів, які дозволять здійснювати внутрішню саморегуляцію особистісної поведінки на основі етичних ідеалів.

2) Наявність у навчальних закладах етичних декларацій у вигляді місії та етосу. Вони пропагують значимість етичного як елементу культури, академічну чесність, а також здійснюють етичне регулювання, спрямоване на використання академічних свобод. У вищих навчальних закладах можна виділити такі області відносин, які породжують етичні внутрішні і зовнішні проблеми:

- викладач і навчальний предмет
- викладач і студент
- викладач і колеги по роботі

3) Наявність етичних кодексів, розроблених з врахуванням специфіки електронної освіти порівняно з традиційною. Корпоративний кодекс вищого

навчального закладу, який практикує електронну освіту має бути адекватним і дієвим, включати етичне регулювання поведінки учасників електронних взаємодій. Етичне регулювання повинно охоплювати освітню, наукову, інноваційну, комерційну, управлінську, маркетингову діяльності, до яких залучаються освітні установи та їх співробітники.

Використані джерела:

1. Етика як атрибут електронної освіти /Хижняк Л.М.//Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, - 2016
2. Етичні проблеми в педагогічній діяльності викладача вищої школи /Серета Н.В.//Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків
3. Сучасні етичні проблеми педагогічної творчості www.etica.in.ua
4. Єременко Т.В. Типологія інформаційно-етичних ситуацій в навчальній діяльності -2016

Томашівська Мирослава Володимирівна

ПЕДАГОГІЧНА ЕТИКА ОН-ЛАЙН

Тема професійної етики дуже важлива у нашому житті, оскільки уявлення, сприймання та розуміння її змісту суттєво впливають на життєдіяльність особистості. Професійна етика являє собою систему моральних принципів, норм і правил поведінки фахівця з урахуванням особливостей його професійної діяльності та конкретної ситуації. Професійна етика повинна бути невід'ємною складовою частиною підготовки кожного фахівця [1].

Особливістю етики педагогів є культура норм поведінки, взаєморозуміння, прагнення до загальних ідеалів, моральність життя. Суспільна думка грає неабияку роль у встановленні і застосуванні норм професійної етики.

Педагог — це не тільки професія, а й соціальний статус, якому потрібно відповідати. Тому для цього педагог повинен володіти педагогічною культурою та особливу увагу приділяти своїй поведінці. Адже вона є зразком для наслідування. Етика педагога являється цільним врівноваженням моральних почуттів свідомості і поведінки його ж самого. Всі ці якості повинні бути

присутніми в його культурі мовлення та поведінки зі студентами, з будь-якими іншими людьми, в педагогічному такті педагога.

У своїй діяльності педагог повинен враховувати наступне:

- повинен прагнути стати позитивним прикладом для своїх студентів;
- не повинен займатися антикультурною, аморальною, неправомірною діяльністю, дотримуватись законодавства;
- цінувати свою репутацію;
- бути вимогливим до себе, прагнути до самовдосконалення;
- не втрачати почуття міри і самовладання, дотримуватись правил мови, не допускати використання лайок, грубих і образливих фраз;
- шанобливо і доброзичливо спілкуватися з батьками студентів, консультувати батьків з питань освіти їх дітей;
- дбайливо й обгрунтовано використовувати майно навчального закладу, а також свій робочий час.

Як бачимо вимог до педагога безліч і вони досить суворі. Усі ми, педагоги, стараємось дотримуватись правил та норм поведінки на роботі, адже дбаємо про свою репутацію. Її треба здобувати тяжкою працею протягом довгого періоду, а втратити дуже легко.

В сучасних умовах спілкування викладача зі студентами та батьками відбувається не лише у стінах навчального закладу тет-а-тет, а й за допомогою комунікацій – по телефону, скайпу, у соціальних мережах. На такому етапі спілкування буває легко перейти грані професійної етики та допустити, навіть неспішно, помилок, які в подальшому можуть вплинути на професійну репутацію педагога. Тому, мені хотілося б звернути увагу на правила поведінки педагога онлайн.

Сьогодні майже всі мають сторінку в соціальних мережах. Тому, користуючись інтернетом, потрібно пам'ятати, що ми насамперед – вчителі, і повинні подавати приклад тієї поведінки, яку очікуємо від своїх учнів на заняттях, навіть тоді, коли затишно сидимо вдома перед комп'ютером.

Ці поради корисні для викладачів, які користуються соціальними мережами:

- Захистіть свої приватні сторінки.
- Стежте, щоб загальнодоступна сторінка виглядала професійно.
- Перед тим, як щось опублікувати, запитайте себе «Як би я на це відреагувала, якби була студентом чи мамою одного з студентів?».
- Покажіть своїм учням приклад того, як потрібно поводитися онлайн.
- Чітко вказуйте інформацію про себе та свої цілі. Якщо ви хочете ділитися ідеями, матеріалами та інтересами з іншими викладачами, то вкажіть в себе на сторінці: «Я працюю у ...вузі.».
- Викладаючи фото, обирайте їх з розумом.
- Захистіть свої паролі (не дозволяйте стороннім особам користуватися своїм комп'ютером чи мобільними пристроями).
- Стежте за своїми «підписниками» та «друзями». Регулярно переглядайте їхні сторінки, адже навіть якщо на вашій сторінці немає нічого такого, на їхніх могло появитись.
- Зробіть свої профайли «приватними», щоб їх змогли переглядати лише ваші «друзі» або ті, кому ви надаєте доступ.
- Попросіть друзів та родичів не позначати вас на тому, що може скомпрометувати вас як професіонала [2].

Вірність вимогам педагогічної моралі – справа честі і совісті вчителя, мірило його суспільної цінності і поваги, основа для самоповаги і самоствердження особистості. Вчитель має ставити до себе особливі вимоги і з великою самокритикою ставитись до себе. Адже саме поведінка педагога являється прикладом для наслідування [3].

Використані джерела:

1. Професійна етика [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://medbib.in.ua/professionalnaya-etika.html>
2. Яким має бути профіль вчителя у соціальній мережі? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.prosvitcenter.org/uk/yakym-maye-buty-profil-vchytelya-u-sotsialnij-merezhi/>
3. Етика поведінки вихователя, вчителя [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.etica.in.ua/etika-povedinki-vihovatelya-vchitelya/>

НОРМИ І ВИМОГИ ДО СПІЛКУВАННЯ В СИСТЕМІ “ПЕДАГОГ- СТУДЕНТ”

Педагогічна етика враховує різні особливості педагогічної праці і непрості моральні колізії, які можуть виникнути в цьому процесі. Мова йде про те, що кожен студент вже був продуктом чийогось впливу. Ставши предметом діяльності педагога, він продовжує залишатися об’єктом багатьох факторів впливу, більшість з яких діє стихійно, багатопланово, не завжди конструктивно: сім’я, вулиця, ЗМІ тощо. Педагогічна діяльність повинна коректувати ці впливи. Крім того, не всі люди, які працюють у виховній системі, є педагогами за покликанням, кожна особистість не позбавлена недоліків, в тому числі й моральних. Від професіоналізму, моральної культури педагога, насамперед його доброти і вимогливості, часто залежать характери і долі сотень і тисяч людей. Це свідчить про його особливі відповідальності за результати своєї діяльності.

Педагог повинен не тільки добре знати дисципліну, а й уміти передати свої знання студенту, сформувати у нього відповідні вміння і навички. Важливою його особливістю є селективне ставлення до інформації, яка постійно збільшується, використання суттєвою, необхідною для майбутньої діяльності студентів. Він не може не рахуватися з навчальною програмою, але і не повинен сліпо прив’язуватися до неї. Саме цим обумовлений творчий характер педагогічної праці, ознаками якого є:

- неминучість у педагогічній діяльності елементів експромту;
- використання знань і навичок красномовства (риторики);
- апелювання педагога не тільки до теоретичного, свідомості слухачів, але і до їх уяви і почуттів, залежить від образного мислення, вміння образно інтерпретувати теоретичний матеріал;
- критичне ставлення до літератури, до себе, своїх знань, переконань, світогляду.

Специфіку педагогічної етики складають вимоги, які педагог ставить у своїй діяльності. Як правило, вони такі:

- любити свою дисципліну, цікавитися її досягненнями і проблемами; цінувати свою працю, бачити в ній сенс життя;
- постійно пам'ятати про специфіку професії і враховувати її у своїй діяльності;
- усвідомлювати відповідальність за результати діяльності;
- гнучко, толерантно ставитися до вихованців;
- рахуватися з реальністю, передусім з особливостями поглядів, життєвими установками, ціннісними орієнтаціями молоді, впливаючи на них кваліфіковано обраними виховними методами.

Наслідком роздумів над своїм відповідністю вимогам вищої школи є наполеглива робота, спрямована на розвиток і вдосконалення педагогічної майстерності, особистих якостей, або відмова від педагогічної діяльності.

У педагогіці сукупність професійно обумовлених вимог до викладача визначається готовністю до педагогічної діяльності. Явище готовності складає предмет вивчення як педагогів, так і психологів. Перші акцентують увагу на виявленні факторів і умов, дидактичних і виховних засобів, що дозволяють управляти становленням і розвитком готовності. Психологи орієнтуються на встановленні характеру зв'язків і залежностей між станом готовності та ефективності діяльності.

Підвищення рівня наукових знань, розширення інформаційного простору та загальної культури населення також позначається на системі взаємовідносин педагога і студента: неприпустимим стає менторський тон звернення до студента з позицій «втаємниченості до вищих матерій». Сьогодні вже не можна виступати перед студентською аудиторією, не враховуючи різноманітності її освітніх потреб і когнітивних інтересів, відмінності соціально-демографічних та етнокультурних характеристик.

Не можна ефективно організувати навчальний процес, ігноруючи при цьому становлення відкритого інформаційно-комунікативного освітнього середовища, який надає доступ до освітніх послуг поза фізичним простором. **Обов'язок**

педагога – ствердження більш демократичних, рівноправних, вільних стосунків зі студентами, які підсилюють їх довіру до викладача.

Отже, демократизація суспільних відносин, перенесення центру ваги на загальнолюдські цінності зумовлюють, з одного боку, підвищення традиційних гуманістичних норм у діяльності педагога, а з іншого – породжують нові, більш високі вимоги до його моральної культури. Сьогодні дуже важливо вибудувати чітко впорядковану за важливістю систему факторів, які впливають на сучасну педагогічну і морально-етичну доктрину в державі. Для цього фахівці повинні мислити конкретно, враховуючи перетин і взаємодію тих сил, які мають різні напрями і обумовлюють синергетичний ефект. Тому серед головних причин, які прискорюють зміни, можна назвати експоненціальне зростання педагогічних знань, методів, технологій.

Зараз педагоги застосовують нові наукові методи, оперують великим масивом знань, володіють такими технічними можливостями, експериментальною базою, про які раніше не можна було навіть здогадуватися. Багато нових можливостей в непередбачених ситуаціях часто вступають у протиріччя з традиційними моральними і релігійними цінностями. Виникло певне побоювання, що наука і техніка можуть замінити будь фундаментальні людські цінності.

Практика педагогічного спілкування показала, що різні люди, різні покоління, соціальні групи можуть мати різні моральні орієнтири і життєві пріоритети. Навіть в умовах тотального реформування науково-освітньої сфери, орієнтації на побудову суспільства знань, розуміння необхідності навчання впродовж життя для більшості членів суспільства є більш важливі життєві цінності, ніж освіта, наука, культура, мораль самі по собі окремо. Етнічна неоднорідність, культурне розмаїття, соціальна суперечливість, релігійна розрізненість, економічна різновекторність суспільства породжують складну гаму нових проблем в теорії освіти і виховання. У цій ситуації на освіту і виховання покладається додаткове завдання – пошук нових педагогічних принципів і засобів пом'якшення кризи, викликані зіткненням культурних, етнічних, релігійних та економічних інтересів. Виховання й освіта покликані знайти ефективні науково-

педагогічні та моральні *підходи для врегулювання соціальних і моральних конфліктів* у рамках громадського національно-державного простору. Активне використання наукового знання прийшлося саме на той момент, коли став стрімко зростати моральний плюралізм суспільства. Це відкрито проявилось в 90-х роках ХХ ст. Під сумнів був поставлений весь діапазон цінностей радянського суспільства: моральний кодекс будівника комунізму, фетишистська чиношанування, героїзація неоплачуваної праці, девальвація відкритості, чесності, щирості, толерантності, гуманності. Милосердя, класовість моралі, радянський патріотизм, інтернаціоналізм, конфлікт поколінь тощо клеймувалися як ідеологічно й політично шкідливий «абстрактний гуманізм».

Обов'язковою нормою професійної поведінки викладача є дотримання педагогічної етики, прагнення формувати людські стосунки зі студентами і між ними. В основі моральної норми професійної поведінки викладача має бути повага до особистості студента і одночасно максимальна вимогливість до нього. Професіоналізм спілкування передбачає *позитивну установку викладача* у ставленні до студенту. Відомо, що підвищення ефективності якості роботи в усіх сферах виробництва залежить від мікроклімату в колективах, від настрою кожної людини. У сфері спілкування викладача зі студентами важливу роль відіграє психологічно активний стан або педагогічний оптимізм. Мажор викладача залежить від індивідуальних особливостей особистості і набуває в кожному випадку своїх особистісних форм вираження. Основна ідея, однак, залишається незмінною: це очікувана бадьорість, готовність до дії, гарний настрій.

Безумовно, нормою професійної поведінки викладача є *педагогічний такт*. Це форма реалізації педагогічної моралі в діяльності педагога, в якій збігаються думка і дія. Такт – завжди творчість, завжди пошук і в чомусь неповторний вчинок; такт – це вміння орієнтуватися в будь-яких непередбачених ситуаціях. У той же час суттєву роль в організації педагогічного спілкування відіграє педагогічна техніка, її засобами є здатність до перевтілення (артистизм, голос, міміка, пантоміма, культура мови). У структурі професіоналізму педагогічного спілкування важливе місце займає також зовнішня естетична виразність.

Говорячи про *професіоналізм самовдосконалення*, слід згадати слова К.Д.Ушинського про «дитячість душі» як глибинної основи плідної діяльності і сьогодення самовиховання людини. Цей компонент професіоналізму передбачає:

- по-перше, професійне самовдосконалення через самоосвіту (самостійне оволодіння новітніми досягненнями психолого-педагогічної науки, накопичення передового педагогічного досвіду, аналіз власної діяльності та діяльності колег і на цій основі реконструкція навчально-виховної інформації та організації власних пошуків);
- по-друге, самовиховання – це особистісне самовдосконалення (перебудова особистісних якостей, установок, цінностей, моральних орієнтацій, потреб, інтересів, мотивів поведінки). Самоосвіта – фундамент професійного зростання викладача як фахівця, формування у нього соціально цінних і професійно значущих якостей.

Отже, професіоналізм знань, професіоналізм спілкування, професіоналізм самовдосконалення забезпечують розвиток цілісної системи - професіоналізму діяльності педагога. У педагогічній діяльності ці структурні елементи взаємопов'язані і взаємозумовлені. Відсутність одного з них у діяльності викладача вищого навчального закладу свідчить про несформованість педагогічного професіоналізму.

Використані джерела:

1. Мороз О.Г. Викладач вищої школи: психолого-педагогічні основи підготовки / О.Г. Мороз, О.С. Падалка, В.І. Юрченко; за заг. ред. О.Г. Мороза. – К.: НПУ, 2006. – 206 с.
2. Руснак І.С., Іванчук М.Г. Педагогіка і психологія вищої школи: навчально-методичний посібник / Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. – 2-ге вид., доп. – Чернівці : Букрек, 2009. – 176 с.
3. Чернілевський Д.В. Педагогіка та психологія вищої школи: Навч. посібник / Д.В. Чернілевський, М.І. Томчук. – Вінниця: Вінницький соціально- економічний ін-т ун-ту «Україна», 2006. – 402 с.
4. Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Курс лекцій / В.В. Кудіна, В.І. Юрченко. – К.: КСУ, 2004. – 176 с.
5. Навчальний посібник з курсу „Професійна етика вищої освіти” для осіб, що навчаються в магістратурі за спеціальністю «Педагогіка вищої школи». / А.П. Алексеєнко, К.І. Карпенко, Л.О. Гончаренко, В.В. Дейнека. – Харків: ХНМУ, 2015. – 77 с..

АРТИСТИЗМ ВИКЛАДАЧА

*Викладач повинен бути артистом,
митцем, гаряче закоханим у свою
справу!*

А. Чехов

*Викладач щодня
ніби виходить на сцену театру юного глядача,
завіса в якому ніколи не опускається...*

А. Райкін

Артист у широкому розумінні цього слова - це віртуоз, майстер своєї справи. Артистизм - це діяльність, піднесена до рівня мистецтва, це вищий щабель досконалості у своїй роботі, Професіоналізм з великої літери. Якщо він відсутній, то студенти під час пари не зможуть досягти бажаного рівня духовної висоти.

У педагога немає ніяких театральних аксесуарів, театральних засобів дії: ні сцени, ні декорації, ні костюмів, ні оркестру. Яке ж “спорядження” бере з собою викладач, ідучи на пару?

Ерудиція

Викладач відкриває світ для студентів. Цю роль може виконати лише в тому разі, якщо є високоосвіченою людиною, яка постійно поповнює та поглинає свої знання. Ерудиція викладачу вкрай необхідна! Викладач-артист здатний знайти єдине правильне, точне педагогічне рішення з багатьох варіантів. Інші люди мають у своєму розпорядженні великі знання, опановують великий обсяг інформації. Багато читаючи, постійно сприймають нові знання, вони долають “єверести” фактів і думок. Але коли слухаєш, спостерігаєш та спілкуєшся з ними, то складається враження, що всередині у них купи розкиданого та несистематизованого матеріалу, який “звалений на горищі свідомості”, за влучним висловом героя Конана Дойла. Вчорашні знання виявляються похованими від набутих сьогодні. Навпаки, коли бачиш людину, у якої будь-яке знання спрямовано до справи, відчуваєш захоплення нею.

Викладачу необхідно бути ерудованим. Необхідно уміти швидко знаходити

у пам'яті потрібні відомості, весь час думати, реагувати, оцінювати, творити, повідомляти факти, робити висновки.

Привабливість

Є серед викладачів чимало розумних, освічених, порядних, проте деякі з них не викликають відчуття людського братства, духовного єднання. Вони більше люблять свій предмет, аніж студентів, людей взагалі. Ввічливо неприступні, вони намагаються будь-що утримувати дистанцію між собою та студентами. Такому викладачу не вистачає привабливості.

У чому полягає велика таємниця привабливості?

У привабливості виявляється внутрішня краса людини, її самобутність, співучасть у житті оточуючих, мудрість реакція на навколишню дійсність. Саме внутрішні чесноти людини здатні ушляхетнювати її зовнішні якості, додавати привабливості навіть людині з непривабливою зовнішністю.

Основою людської привабливості є щирість. Звідси - довіра студенту. У спілкуванні не повинно бути місця ані брехні, ані фальші. Викладачу необхідно розвивати в собі здатність керувати своїми почуттями, залишаючись щирим.

Але педагогічна чарівність неможлива без ідейної зрілості: викладач знає, чого він хоче від студентів сьогодні, завтра і в майбутньому. Студент потрапляє до викладача під добру владу: він не підкорюється викладачу, а стає від його впливом самим собою, тобто особою.

Самобутність

Викладач - самобутній артист. У нього яскравий вияв свого "Я". У такого вчителя завжди є знахідки, прийоми, підгоди, "фішки" - психологічні, педагогічні, методичні та ін. Він включає їх у зміст уроку, дає оцінку висловлюваним думкам, позиціям, подіям.

Імпровізація

Спілкування з студентами - творчість. Учитель наперед визначає задум уроку і програмує його, але реальна зустріч з студентами змінює прогнози вчителя, вносить корективи до плану. Викладач-артист завжди імпровізатор, завжди розкутий. Студентів вабить відчуття творчого пошуку, що відбувається на

очах у групі і її участі. Імпровізація вимагає від викладача повного контакту з аудиторією. Така свобода можлива тільки на рівні досконалого володіння предметом, глибокого володіння науковими знаннями. Імпровізація - це майстерність. Коли викладача - професіонала спитати, скільки часу він затратив на підготовку до лекції, то він відповідає: “Все попереднє життя...”. Рівень професійної підготовки відповідає рокам внутрішньої душевної, фахової підготовки.

Образність мовлення

Сучасний студент більш чутливий до естетики слів. Слухаючи радіо, читаючи газети, журнали, книги стежачи за телепередачами, учні студенти всебічно знайомляться з красою слова. Викладач, незалежно від фаху, має “словом запалювати серця людей”, щоб його мовлення несло відтінок художності, було виразним, емоційним.

Образна мова чітка, наукова, але наука в ній виступає у привабливій формі, позбавленій навчально-канцелярських оборотів'. Водночас ця мова має бути емоційною, неповторною, індивідуальною.

На образність мови величезний вплив має здатність викладача чітко висловлювати думки. Мова викладача не має бути швидкою. Студенти завжди звертають увагу на дикцію викладача, її чіткість, ясність, благозвучність, мелодійність.

Головна виражальна сторона голосу - інтонація. Вона виражає стан людини: здивування, засмучення, радість тощо.

Приємний голос, його мелодійність, розмаїття в ньому характерних барв і багатих відтінків, багатство інтонацій також позитивно впливають на сприйняття інформації.

Використані джерела:

1. Вербицька В.П. Слово про вчителя. – Харків «Доба», 2004.

ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ У НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Інформатизація освіти в Україні - один з найважливіших механізмів, що зачіпає основні напрямки модернізації освітньої системи. Сучасні інформаційні технології відкривають нові перспективи для підвищення ефективності освітнього процесу. Змінюється сама парадигма освіти. Велика роль надається методам активного пізнання, самоосвіті, дистанційним освітнім програмам [1].

Сьогодні дуже багато говорять про технологію дистанційного навчання. Вона не є зовсім новою для вищих навчальних закладів України. Так чи інакше ця технологія була втілена в заочному та екстернатному навчанні. Але сутність дистанційного навчання інша [2].

Дистанційне навчання – це технологія, що ґрунтується на принципах відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та створює за допомогою сучасних телекомунікацій інформаційне освітнє середовище для доставки навчального матеріалу та спілкування. Цій технології притаманна особлива навчально-пізнавальна мотивація, що створюється мережею Інтернет [2].

Ефективність дистанційного навчання заснована на тому, що ті, кого навчають, самі відчувають необхідність подальшого навчання, а не піддаються тиску з боку. Вони мають можливість роботи з навчальними матеріалами в такому режимі й обсязі, який підходить безпосередньо їм. Ефект у значній мірі залежить від того, наскільки регулярно займається той, хто навчається. Послідовне виконання контрольних-діагностичних завдань і випускної роботи, а також підтримка у всіх питаннях з боку викладача-координатора забезпечує планомірне засвоєння знань [1].

Сам процес навчання в різних ВНЗ може відбуватися в різних формах, але зміст однаковий: студенту видаються необхідні матеріали, і він сам "поборює" таємниці науки. Лекційні матеріали та контрольні роботи студент зазвичай отримує від викладачів за допомогою електронної пошти, скайпу, ICQ, аудіо-та

відео конференцій, соціальних мереж, телефону. Тобто витратитися на додаткове програмне забезпечення або досконало володіти комп'ютерними технологіями зовсім не потрібно.

Упродовж навчального року студент сам вивчає матеріали, а при необхідності консультується з викладачами та методистами. Також до послуг студента - електронна бібліотека ВНЗ. Оцінки викладачі відправляють студенту у вигляді листів або повідомлень або виставляють на його персональній електронній сторінці, яку відкривають при вступі. Тобто, дистанційне навчання зовсім не означає, що студенту видадуть підручники і забудуть про нього до отримання диплому - навчання постійно контролюють викладачі (принаймні у хорошому навчальному закладі).

Щоб вступити на дистанційну форму навчання, необхідно пройти ті самі випробування, що і при вступі на денне або заочне відділення. Для бакалавра - скласти ЗНО, для магістра - надати додаток до диплому бакалавра, для другої освіти - пройти профспівбесіду.

Після закінчення дистанційного навчання випускник отримує диплом державного зразку [3].

Існуюча система освіти занепадає, особливо із введенням болонської системи: "боротьба" за якість знищує якість освіти. Для підтримки якості освіти потрібно інтенсивніше впроваджувати, паралельно з існуючими формами, нову форму освіти – дистанційне навчання.

Уникнути інертності викладача можна, йому необхідно дати можливість самому вирішувати, дивитися й робити висновки про застосування дистанційного навчання. Щодо підготовки бази знань майбутнього фахівця в предметній області, студента, необхідно вчити так, щоб він не уявляв відсутності одночасного, обов'язкового й необхідного існування навчального матеріалу (заняття, повідомлення, лекції, курсу) в електронному вигляді, що будь-яке значення повинно мати, як мінімум дві, а то й більше форм існування.

Як домогтися того, щоб викладач і його керівник усвідомили, що матеріал, методика, дидактика дистанційного навчання відрізняються від класики. Хоча

вони й різні, але доповнюють і поліпшують одна одну. І головне, ціль одна - навчання, передача знань, і, частково, виховання.

Слід зазначити, викладач повинен розуміти, що його заняття тривалістю в 1 годину, вимагає від нього підготовки й публікації 8 і більше годин [1].

Використані джерела:

1. Велле Штилвелд. Дистанційне навчання - від теорії до практики, актуальний мережевий семінар. [Електронний документ]. Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/15/>
2. О.О. Павленко ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ. [Електронний документ]. Режим доступу: http://novyn.kpi.ua/2007-3-2/16_Pavlenko.pdf
3. Як проходить процес дистанційного навчання [Електронний документ]. Режим доступу: <https://www.segodnya.ualifestyle/psychology/Gde-i-rochem-v-Ukraine-poluc>

*Белей Оксана Данилівна,
Глушко Катерина Михайлівна.*

ПЕДАГОГІЧНА ЕТИКА СЬОГОДЕННЯ

Педагогічна етика являє собою складову частину професійної етики . Етика поведінки педагога відрізняється тим, що в його діяльності існує тісний зв'язок як серед самого педагогічного колективу так і серед студентського колективу і специфічний зв'язок із батьками дітей. Цей зв'язок передбачає не тільки нерозривну єдність із загальною теорією моральних відносин, а й накладає певну специфіку поведінки, яка визначається педагогічною діяльністю [1].

Практична діяльність не завжди вписується в рамки професійної етики. Це викликано не тільки складністю і внутрішніми протиріччями навчально-виховного процесу, а й тими складними суспільними явищами, що відбуваються в сфері суспільних відносин. Для того, щоб рівень морально-педагогічної підготовки викладача був таким, щоб він ефективно вирішував проблеми, які стоять перед ним, він повинен бути озброєним універсальними знаннями [2]. Ця універсальність передбачає володіння педагогом досить коректними і науково обґрунтованими методами впливу в навчально-виховному процесі.

Рівень моральної вихованості педагога повинен бути таким, щоб він міг аналізувати процес навчання і виховання студентів як процес моральних відносин між всіма учасниками. Ерудиція викладача, його моральна вихованість, його ціннісні орієнтації, його комунікативна сфера повинні бути спрямовані на вироблення професійного етикету, завдяки якому він мав би можливість вирішувати будь-які протиріччя в навчально-виховному процесі. Професійна педагогічна діяльність – це особливий вид діяльності, в якому всі його учасники – єдиний колектив з різними станами моральної свідомості [3].

Для ефективного формування всебічно розвинутої особистості характер моральної діяльності повинен бути таким, щоб його особистий приклад був взірцевим. І в своїй діяльності викладач постає як носій і передавач високої суспільної моралі. Особливістю її є те, що при навчально-виховному процесі існує зворотній зв'язок: між викладачем і студентами, між викладачем і батьками, між викладачем і громадськістю. Педагог повинен бути озброєним методами аналізу, усуненням конфліктів, аналізу наслідків, знаходженню засобів їх вирішення [4]. Основним завданням педагогічної етики є підвищення рівня морально-етичної культури педагога. Викладач – суб'єкт моральних відносин в педагогічному середовищі. Об'єктами відносин педагога є його колеги, студенти, їхні батьки, громадськість. В процесі педагогічної діяльності відносини викладача і студента виникають під час безпосереднього спілкування. Ці взаємовідносини супроводжуються емоційним сприйняттям учасниками спілкування одне одного. Провідну роль у цьому спілкуванні має викладач, і тому це обумовлює до нього підвищені моральні вимоги. Вся діяльність педагога повинна відбуватися з почуттям високої свідомості і відповідальності обов'язку формувати моральну культуру особистість студента. Отже, педагог повинен мати такий рівень педагогічної культури, який відповідає вимогам тих завдань, що він вирішує у справі виховання [5].

Куратор порівняно з іншими викладачами виконує додатково дуже важливі функції виховання студентів. Тому до нього ставляться високі педагогічні вимоги,

виконання яких створює сприятливі умови для підвищення якості його виховної діяльності.

Використані джерела:

1. Словник з етики / Під ред. І.С. Кіна. – 5-те вид. – М., 1983
2. Сухомлинський В.А. Павлівська середня школа. – М., 1979 р
3. Михайлов З. Соціологічні проблеми розвинутого соціалізму. – М., 1985 р.
4. Писаренко І.Я., Писаренко В.І. Педагогічна етика. – Мінськ, 1986 р.
5. Чернокозова В.М., Чернокозов І.І. Етика вчителя. – До., 1973 р.

Бородко Руслана Богданівна

ПЕДАГОГІЧНИЙ ТАКТ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Нема жасливішої роботи, ніж учительська,
Нема виснажливішої роботи від учительської,
Де нерви паляться, мов хмиз сухий.
Де серце рветься
Але нема щасливішої долі,
Коли людина з твоїх рук, учителю,
Іде у світ — на краплю світ людніє.
(«Дума про вчителя» І.Драч)*

Узагальненим виявом стилю спілкування педагога є **педагогічний такт**, де акумулюються всі складові педагогічної культури і який є одним із основних показників педагогічної майстерності. К. Д. Ушинський, який володів справжнім педагогічним тактом, писав, що жоден педагог «ніколи не може стати хорошим педагогом-практиком без такту... Ніяка психологія неспроможна заступити людині психологічного такту, який незамінний у практиці в силу того, що діє швидко і вмить... і який передбачає приязнь без удаваності, справедливість без прискіпливості, доброту без слабкості, порядок без педантизму і, головне, постійну розумну діяльність».

Однозначного визначення, що таке педагогічний такт не існує. Одні педагоги вважають, що педагогічний такт це природна здатність викладача впливати на студентів; другі — це складова частина загальної культури викладача; треті — це досконале володіння своїм предметом і методикою його викладання. Доля правди є в кожному із цих висловлювань.

Не викликає сумнівів, що одним викладачам легше володіти педагогічним тактом, ніж іншим, але казати, що це їх вроджена якість було б неправильно. Так само неправильно ототожнювати педагогічний такт із загальною культурою поведінки вчителя чи з його методичною освітою. Педагогічний такт, звичайно, пов'язаний із всіма іншими якостями вчителя, але має і свою специфіку: він правильно визначається як почуття. Таке визначення зробив К.Д.Ушинський, який рахував педагогічний такт психологічним.

Педагогічний такт — найхарактерніша професійна особливість педагога. В будь-якій професії є щось особливе, що відрізняє її від інших професій, виявляється це може і в звичках людини, і в його мові, зовнішньому вигляді. Особливість професії вчителя, перш за все, виявляється в його педагогічному такті. Тактовна людина намагається вести себе в колективі так, щоб ні своїм зовнішнім виглядом, ні необережним словом не зіпсувати настрої навколишнім.

Зараз багато говорять про педагогічну майстерність, основою якої є кругозір викладача, його ідейні переконання, педагогічна майстерність передбачає досконале володіння методикою навчання і виховання. Педагог повинен уміти передавати свої знання, тобто трансформувати їх, надати їм такого вигляду, щоб вони були цікаві, зрозумілі і доступні. І це було б так, коли б знання й моральні норми механічно переливалися з голови викладача в голови студентів. Але навчально-виховний процес – справа не тільки одного викладача. Цей процес двосторонній.

Педагогічний такт необхідний і в навчанні і у вихованні. Але у вихованні його роль особлива. У безтактного викладача студенти ще зможуть чогось навчитись, але у вихованні такий вчитель нічого не досягне. Моральні переконання, інтереси, смаки не можна формувати насильно. Для цього необхідно, щоб студенти любили похвали свого викладача.

Тактовну людину характеризують такі риси характеру, як ввічливість, привітність, кмітливість, повага до чужої думки, врівноваженість, почуття гумору. Такі риси особистості повинні бути і у тактовного педагога.

Педагогічний такт — це професійна якість викладача, але це не тільки методична освіченість, а й вміння, щоб сказане слово дійшло до студентів, було ними сприйняте, пережите і засвоєне. А досягти цього не володіючи педагогічним тактом викладач не зможе. Потрібно вміти встановити контакт з студентами, а це вдається не кожному.

Такт потрібний викладачу не тільки в його взаєминах з студентами, а й з їхніми батьками, своїми колегами, взагалі з іншими людьми. І скрізь, в різних умовах педагог виступає не тільки як тактовна людина, а й як носій педагогічної професії, що якимось чином позначається на його поведінці.

Вдала форма і міра вчинку потрібні для того, щоб можна було діяти не тільки правильно, а й не порушити добрих взаємин з людьми, не образити їх, не погрішити проти своєї професійної честі — завжди і скрізь нести істину, справедливість і добро.

Рецептів, що допомагали б знаходити міру і форму свого вчинку в кожному окремому випадку, — немає. Правильний шлях повинно підказати особисте «чуття». ». Розглянемо це на прикладі.

...Викладач неправий щодо студентів. Антипедагогічний вчинок він робить на очах свого колеги. Якщо не стримати його, станеться велика неприємність і для педагога, і для колективу. Як бути?

Моральне почуття справедливості примушує втрутитися в те, що відбувається. Але втручання відбудеться на очах студентів і вплине на авторитет викладача, який, крім того, може сприйняти допомогу неправильно — обуритись на колегу. Ситуація складна. Мораль підказує: треба навести справедливість. Водночас важливо не принизити, не образити викладача на очах в студентів. Де вихід?

Врятувати справу в таких умовах допоможе тільки такт. Потрібна така форма і міра вчинку, поведінки, втручання, яка, з одного боку, сприяла б припиненню неправильних дій викладача, а з другого — не образала б його як особистість, як педагога. І от наче ненароком доводиться втручатися в гостру розмову викладача з студентом, робити вигляд, що ніякого конфлікту не видно,

вибачатися і, розряджаючи атмосферу, дати студентові завдання, а увагу викладача відволікти якимсь запитанням. Так можна запобігти неправильному вчинку педагога. Викладач не образиться на свого колегу, бо все відбулося ніби само собою.

Мети досягнуто. Небажаного наслідку — образи на товариша за непрохане втручання і підрив його авторитету — не сталося.

Викладач вибирає відповідний стиль спілкування з студентами, заснований на взаємній повазі. Він не повинен принижувати честь і гідність студентів ні за яких підстав. Він повинен бути неупередженим, однаково доброзичливим і прихильним до всіх. Вимогливість викладача стосовно студентів повинна бути позитивною і обґрунтованою. Під час перевірки й оцінювання знань студентів потрібне уміння їх слухати, тобто бути зацікавленим, уважним, проявляти витримку під час відповідей, заохочувати їхні зусилля репліками «Не хвилюйся, подумай», ніколи не дозволяти собі репліки типу «Це ні до чого», «Ти ніколи нічого розумного не скажеш». Важлива підтримка усмішкою, поглядом, мімікою, рухом голови на знак згоди. Найбільше не сприймаються в поведінці педагога байдужість, часті коментарі під час відповіді, сарказм, зверхність.

Ведучи боротьбу проти лінощів, недбайливості, викладач не повинен бути настирливим і надокучливим. Якщо він не впевнений у чесності і щирості студента, то не має права звинувачувати його в недоліках без достатніх підстав.

Спрямовуючи вплив колективу на важкого студента, педагог водночас не повинен принижувати гідності його перед одногрупниками. Ставлячи незадовільну оцінку, не повинен позбавити його надії виправити її.

Такт — це не пригладжування суперечностей, а розв'язання їх у найкращій формі: часом замість критики краще захистити студента. Це сприятиме усуненню хиб і перевихованню.

У поза навчальній діяльності з боку педагога повинні домінувати комунікативність, невимушеність, задушевність. Вони особливо необхідні під час подорожей, екскурсій. Безтактність педагога найчастіше проявляється в грубих

зауваженнях до зовнішності студента, його розуму, здібностей, до елементів поведінки.

Кожному педагогу варто не забувати, що тактовний педагог уміє все бачити, але не все помічати.

Педагогічний такт – це результат і показник духовної, моральної зрілості викладача.

Використані джерела:

1. Синиця І.Е. Педагогічний такт і майстерність вчителя: – К.: Педагогіка, 2003. – 248 с.
2. Охрімчук Р. М. Педагогічний такт учителя суть, форми вияву та формування // Педагогічна соціологія / В Болгаріна та ін — Т 1998 — С 109-118
3. Педагогічна майстерність / За ред І А Зязюна - К , 1997 -С 220-222, 261-262
4. Ушинський *К. Д.* Людина як предмет виховання // Твори В 6 т — К , 1952 –Т 4 – С 43-45,47

Тимців Олександра Богданівна

ПЕДАГОГІЧНА ЕТИКА СЬОГОДЕННЯ

Педагогічна етика — це наука про моральну цінність стосунків, вироблених у навчально-виховній діяльності. Викладач повинен бути наділений рядом професійних категорій.

Викладач повинен бути *справедливим*. Розглядаючи педагогічну справедливість як категорію мірила об'єктивності викладача, рівня його етичної вихованості (принциповість,справедливість, людяність), можна характеризувати його оцінку вчинків студентів, їхнього ставлення до навчання.

Педагогічна справедливість характеризується зворотною реакцією учнів на визначення міри об'єктивності з боку вчителя по відношенню до дій учнів. Визначення міри об'єктивності напряду залежить від педагогічної зрілості вчителя. [1]

Важливою категорією педагогічної етики є професійний педагогічний *обов'язок* викладача. В ньому сконцентровано вимоги суспільства до викладача

як до особи, яка наділена певними професійними обов'язками, яка повинна виконувати певні професійні функції: вибудовувати моральні стосунки з студентами, їхніми батьками та колегами по роботі.

Категорія професійної *честі* в педагогіці є мірилом суспільної оцінки професійних якостей викладача, які виявляються в процесі навчання.

Однією із найважливіших моральних категорій є педагогічний *авторитет* викладача, завдяки якому викладач виконує регулятивну функцію поведінки студента. Авторитет викладача напряду визначається глибиною його професійної підготовки, його знаннями, ерудицією, його педагогічною майстерністю, його ставленням до виконання своїх обов'язків. Це є своєрідна форма дисципліни, за допомогою якої авторитетний викладач впливає на моральний стан студентського колективу, формує в студентів ставлення до іншої людини як до особистості.

Викладач повинен бути *тактовним*. Тактовна поведінка викладача в залежності від ситуації в будь-якому випадку полягає в передбаченні наслідків, вмінні своєчасно коригувати ситуацію, вибирати відповідний тон і поведінку. Все це повинно бути професійно усвідомлено, з почуттям обов'язку і відповідальності. Суть педагогічного такту полягає в тому, що викладач повинен певною мірою мати відчуття дозування тієї чи іншої дії.

Викладач повинен бути *толерантним*. Толерантність... Визначення цього поняття кожен з нас розуміє по-своєму і усвідомлює по-різному. Але все ж таки слово «толерантність» пояснюється як терплячий. Толерантна людина – це перш за все особистість, якій притаманні духовні, моральні цінності та якості.

Я вважаю, що толерантність потрібно розвивати з раннього дитинства. Батьки прагнуть виховати у своїх дітях певні духовні цінності, скарби, які допоможуть пристосуватися до життя. Людина починається з батьків, другий етап її розвитку продовжують вчителі, це безпосередньо певний етап життя дитини, в якому вчителі стають другими мамою і батьком, звичайно, школа дає нам ті необхідні знання, що супроводжують всіх і кожного протягом життя.

Наприклад , людину , яка не щира , але за певних обставин прагне проявити себе з хорошої сторони , толерантно спілкуватися з іншими , але водночас відчуває ненависть , неповагу, толерантною ні в якому випадку не назвеш.

Толерантна людина відрізняється особливими рисами , спілкуванням , вона впевнена в собі , розділяє думку інших і вміло визнає свої недоліки і помилки. З цією людиною хочеться спілкуватися , перебувати в її оточенні .

Отож, бути толерантним – це перш за все культурне спілкування з оточуючими , допомога близьким і чужим людям, гарячий відгук на чужий біль, вміти правильно підтримати людину і в радості і в горі , поважати , шанувати і передавати з покоління в покоління звичаї , традиції і навички нашого народу.

Не можна звертатися до одного студента по імені, а до іншого по прізвищу, бо це викликає в одних студентів відчуття панібратства, а в інших приниження.

В залежності від вибору соціальної позиції формується професійна позиція викладача, відповідно до якої педагог може виступати в якостях інформатора, радника, натхненника, друга, а також із позиції, яка може давати негативний результат від вибраної позиції, наприклад диктатора, з результатами свавілля і несправедливості, неповаги до особистості студента.

Вся діяльність викладача повинна відбуватися з почуттям високої свідомості і відповідальності обов'язку викладача формувати моральну культуру особистості студента. Отже педагог повинен мати такий рівень педагогічної *культури*, який відповідає вимогам тих завдань, які він вирішує у справі виховання.

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок. По-перше, педагогічна етика ґрунтується на моральності відношення до духовного світу учня як культурної цінності. Вона виходить із необхідності розвивати і вдосконалювати закладені в природі людини її творчі здібності [2].

По-друге, вона ґрунтується на моральності відношення до духовних цінностей людства. В педагогічному процесі вони є джерелом розвитку здібностей студентів. Зміст цінностей є формуючим началом свідомості.

Використані джерела:

1. В.О.Сухомлинський. Методика виховання колективу.- М., 1979
2. Етика вчителя.\ Під ред..Чернокозова В.М.-М.,1973

Кришталь Галина Богданівна

ЕТИКА ПОВЕДІНКИ ПЕДАГОГА

У будь-якому навчальному закладі все починається з педагога. І хоча результати навчання та виховування студентів залежить від трьох чинників: хто навчає, кого навчають, як навчають,- важко сказати, що найважливіше.

Педагогічна етика являє собою складову частину професійної етики. Етика поведінки педагога відрізняється тим, що в його діяльності існує тісний зв'язок як серед самого педагогічного колективу так і серед студентського колективу і специфічний зв'язок із батьками дітей. Цей зв'язок передбачає не тільки нерозривну єдність із загальною теорією моральних відносин, а й накладає певну специфіку поведінки, яка визначається педагогічною діяльністю. Практична діяльність не завжди вписується в рамки професійної етики. Це викликано не тільки складністю і внутрішніми протиріччями навчально-виховного процесу, а й тими складними суспільними явищами, що відбуваються в сфері суспільних відносин. Для того, щоб рівень морально-педагогічної підготовки вчителя був таким, щоб він ефективно вирішував проблеми, які стоять перед ним, він повинен бути озброєним універсальними знаннями. Ця універсальність передбачає володіння педагогом досить коректними і науково обґрунтованими методами впливу в навчально-виховному процесі [1].

Рівень моральної вихованості педагога повинен бути таким, щоб він міг аналізувати процес навчання і виховання студентів як процес моральних відносин між всіма учасниками. Ерудиція вчителя, його моральна вихованість, його ціннісні орієнтації, його комунікативна сфера повинні бути спрямовані на вироблення професійного етикету, завдяки якому він мав би можливість вирішувати будь-які протиріччя в навчально-виховному процесі. Професійна

педагогічна діяльність – це особливий вид діяльності, в якому всі його учасники – єдиний колектив з різними станами моральної свідомості.

Для ефективного формування всебічно розвинутої особистості характер моральної діяльності повинен бути таким, щоб його особистий приклад був взірцевим. І своїй діяльності вчитель постає як носій і передавач високої суспільної моралі. Особливістю її є те, що при навчально-виховному процесі існує зворотній зв'язок : між вчителем і учнями, між вчителями, між вчителями і батьками, між вчителями і громадськістю. Вчитель повинен бути озброєним методами аналізу, усуненням конфліктів, аналізу наслідків, знаходженню засобів їх вирішення [1].

Етика взаємовідносин педагога є основним завданням педагогічної етики є підвищення рівня морально-етичної культури викладачів. Викладач – суб'єкт моральних відносин в педагогічному середовищі. Об'єктами відносин викладача є його колеги, студенти, їхні батьки, громадськість. В процесі педагогічної діяльності відносини викладача виникають під час безпосереднього спілкування. Ці взаємовідносини супроводжуються емоційним сприйняттям учасниками спілкування одне одного. Провідну роль у цьому спілкуванні має викладач, і тому це обумовлює до нього підвищені моральні вимоги [1].

Відносини викладача та студентів є безпосереднім об'єктом впливу педагога. Особливістю цього впливу є те, що діти мають морально-психологічну незахищеність і в процесі спілкування практично оволодівають азами морально-соціальних взаємин. Діти оволодівають певною сумою знань через свідомість і світогляд викладача. Видатний педагог В.О.Сухомлинський визначаючи роль вчителя підкреслював, що викладач стає вихователем лише оволодівши найтоншим інструментом виховання – наукою про моральність, етикою. Етика у студентстві це «практична філософія виховання».

Без знання теорії моралі не може бути повноцінної професійної підготовки викладача. Педагогічна мораль базується на позитивному впливу педагога до вихованців, який сприяє розвитку творчої особистості формуванню індивіда, який володіє не тільки відчуттям власної гідності, а й почуттям соціальної

справедливості. Моральний обов'язок вчителя полягає у формуванні в дитини почуття добра, краси, справедливості – тобто позитивних якостей.

Виховання – складний динамічний процес, у якому існування конфліктів і протиріч є природними. У вирішенні цих проблем викладач спирається на знання норм моралі і знання розвитку дитячої психіки. Найважливішою вимогою при врегулюванні відносин є справедливість оцінки моральних вчинків, надання справедливої моральної оцінки. Авторитет і вимогливість викладача є необхідними умовами морального впливу на процес становлення студента, набуття життєвого досвіду, здатності до прийняття рішень самостійно. Справедливість педагога являє собою міру його об'єктивності, рівня його моральності (принциповість, людяність, чесність) і виявляється в його оцінках вчинків студентів, їх ставлення до навчання, поведінки [1].

Отже, взаємодія викладача з студентами будується на основі взаємоповаги, на сприйнятті почуття гідності кожного вихованця. У процесі виховання викладач знайомить студентів з основами моралі, критеріями моральних оцінок, можливостями свободи вибору морального вчинку і мірою відповідальності. Педагогічний такт викладача віддзеркалює його мораль у його взаєминах з студентами. Шанобливе ставлення до вихованців, вимогливість, врівноваженість, принципівість, уважність і чуйність є запорукою виховання творчої особистості.

Використані джерела:

1. Основи педагогічної майстерності. Під ред. І.А. Зазюна - М., 1989

Педагогічна етика сьогодні

У будь-якому навчальному закладі все починається з педагога. І хоча результати навчання та виховання студентів залежить від трьох чинників: хто навчає, кого навчають, як навчають, - важко сказати, що найважливіше. Безумовно, величезною у справі виховання є роль педагога, його особистості.

Сьогодні українське суспільство переобтяжене низкою випробувань соціального, економічного, політичного характеру, тому стосунки між його членами іноді виходять за межі усталених норм поведінки. Подекуди спілкування між дорослими має нестриманий, а іноді, агресивний характер, що негативно впливає на підростаюче покоління. Вміння терпляче ставитися один до одного, толерантно вирішувати конфлікти, не відповідати грубістю на грубість завжди було притаманне педагогам.

Призначення вчителя – бути ланкою у передачі суспільного досвіду, сприяти соціальному прогресові. Передаючи своїм вихованцям суспільний досвід, викладач виховує в них насамперед особистості. Тому що лише особистість здатна ефективно функціонувати в усіх галузях суспільного буття. Вчитель є прикладом, на якому виростає молодь. Головна вимога до нього – професіоналізм [1].

Професійною етикою називають кодекси поведіння, які забезпечують характер взаємин людей, що проходять в їхній спільній професійній сфері діяльності.

Особливістю етики педагогів є культура норм поведінки, взаєморозуміння, прагнення до загальних ідеалів, моральність життя. Суспільна думка, грає неабияку роль у встановленні і застосуванні норм професійної етики. Людина, яка стала на шлях боротьби з собою, за своє щастя, за наближення до ідеалів поведінки, з одного боку, відчуває насолоду вже від того, що йде цією дорогою, з іншого боку, відчуває величезну відповідальність перед собою, перед оточуючими, перед близькими людьми.

Вихователь — це не тільки професія, а й соціальний статус, якому потрібно відповідати. Тому, для цього, педагог повинен володіти педагогічною культурою. Вимоги до культури педагога записані в педагогічній етиці. Етика визначається як наука про моральність. Найважливішою вимогою педагогічної етики є любов до вихованців. Але це означає не тільки виявляти почуття, а й уміння педагога прийняти вихованця таким, який він є, співпереживати йому, допомагати в розвитку. При здійсненні своєї діяльності педагог керується такими принципами: гуманність, законність, демократичність, справедливість, професіоналізм, взаємна повага [2].

В роботі Середи Наталії Вікторівни (доцента кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами НТУ «ХП») розглянуто проблеми етичного характеру, з якими стикається викладач навчального закладу. Специфіка викладання в коледжах пов'язана з тим, що, по-перше, студент – це доросла людина з достатньо сформованими поглядами, інтересами, переконаннями, тому його участь в навчальному процесі носить більш активний характер. Взаємодія в системі „викладач – студент” повинна бути демократичною, будуватися на основі діалогу, взаємної довіри та поваги. Роль викладача зводиться до ролі консультанта, керівника, провідного партнера у дослідженні. Через специфіку навчання дистанція між викладачем та студентом є значно меншою. По-друге, головна мета – формування особистості фахівця – обумовлює особливості взаємодії педагогів та студентів. По-третє, навчальна діяльність студентів наближується до науково-дослідницької. Поряд з моральними вимогами, яким викладач повинен підкорятися як педагог, його поведінка та взаємовідносини з

колегами і студентами регламентуються вимогами наукової об'єктивності, сумлінності, довідності, високої вимогливості до себе, поваги до опонента, що пред'являє етика до процесу наукової творчості. Найтипівішими етичними проблемами у діяльності викладача є наступні: справедливе та поважливе ставлення викладача до студента, незгода студента з викладачем та рівноправна дискусія, природність викладача, самоствердження викладача у студентській аудиторії, оптимізація формальних і неформальних відносин викладачів і студентів, почуття гумору викладача та багато інших. Проблем етичного характеру в педагогічній діяльності викладача безліч. Їх усі не можна передбачити та заздалегідь підготуватися. Єдиним порятунком тут будуть міцні знання основ педагогічної етики та творчий підхід до навчально-виховного процесу, накопичення власного педагогічного досвіду та постійне підвищення професійної майстерності.[3]

Використані джерела:

1. Етика спілкування педагога з учнями Зелінська С.О. Україна, м. Суми, Коледж Сумського національного аграрного університету .
2. www.vsim.org/2011/etychni-pryntsy-py-ukrajinsj-kogo-vchytelja/
3. Етичні проблеми в педагогічній діяльності викладача вищої школи Серета Н.В. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків

Бешлей Катерина Стахівна

ПРАВИЛА ЕТИКЕТУ ДІЛОВОЇ ЛЮДИНИ

*Важливу мету всієї системи виховання
я бачив у тому,
щоб школа навчила людину жити
в світі прекрасного,
щоб вона не могла жити без краси,
щоб краса світу
творила красу в ній самій.
В.А. Сухомлинський*

На сучасному етапі розвитку педагогічна етика стала відносно самостійною галуззю етичного знання. Це зумовлено передусім розширенням сфери

педагогічного впливу в суспільстві, який орієнтує особистість здобувати освіту впродовж життя, актуалізацією соціальних інститутів держави, зростанням потреб духовного розвитку індивіда [1].

Педагог повинен бути прикладом не тільки на занятті, перерві, у стінах коледжу. Педагог – приклад на вулиці, в громадському транспорті, ресторані, театрі, музеї, у місцях дозвілля. Тому я хочу запропонувати декілька відео майстер-класу експерту з етикету і дипломатичного протоколу викладача етикету Наталії Адаменко. (Див. ДОДАТКИ на диску № 1)

- *Додаток 1.* Правила етикету. Як поводити себе у школі. [Відео]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=YMuxuHnTs7U>
- *Додаток 2.* Правила етикету. Мовний етикет. [Відео]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=LWPOe9UpYRw>
- *Додаток 3.* Правила етикету. Жестикуляція. [Відео]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=dCu2M36AMUo>
- *Додаток 4.* Правила етикету. Дрес-код на роботі. [Відео]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=dwkqzN5k-Nw>
- *Додаток 5.* Правила етикету. Офісний дрес-код для чоловіків. [Відео]. Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=94nSnvYWa_8
- *Додаток 6.* Правила етикету. Робоче місце. [Відео]. Режим доступу:
- *Додаток 7.* Правила етикету. Вітання. [Відео]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=I5TV-CrZZFs&t=3s>
- *Додаток 8.* Правила етикету. Звертання на «ти» чи на «Ви»? [Відео]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=XyDMKuqVrc>
- *Додаток 9.* Правила етикету. Телефонна розмова. [Відео]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=0yf0FuBiToY>
- *Додаток 10.* Правила етикету. Діловий етикет. [Відео]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=I4cPvnpS8GE>
- *Додаток 11.* Правила етикету. Як поводитися в гостях. [Відео]. Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=qY88uJ_LgWE

- *Додаток 12.* Правила етикету. Як поводитися в музеї. [Відео]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=FwaWWSGr7j0>
- *Додаток 13.* Правила етикету. Як поводитися в театрі. [Відео]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=kQJZTf612QI>
- *Додаток 14.* Правила етикету в церкві. [Відео]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=Gu0Xg7hHWLY>
- *Додаток 15.* Правила етикету. Поведінка в громадському транспорті. [Відео]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=swZyblDPsXk&t=7s>
- *Додаток 16.* Правила етикету. Суперечки. [Відео]. Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=3_Jdw9rttWY&t=4s

В. Сухомлинський так пише про конфлікти у школі: «Конфлікт між педагогом і дитиною, між учителем і батьками, педагогом і колективом - велика біда школи. Найчастіше конфлікт виникає тоді, коли вчитель думає про дитину несправедливо. Думайте про дитину справедливо - і конфліктів не буде. Уміння уникнути конфлікту - одна зі складових частин педагогічної мудрості вчителя. Попереджаючи конфлікт, педагог не тільки зберігає, а і створює виховну силу колективу» [3].

Пропоную тест для визначення наскільки Ви конфліктна людина.

Тест «Наскільки ви конфліктні?» [3]

Інструкція. Вам пропонується відповісти на сім запитань. Кожне запитання має три варіанти відповідей. Виберіть те, котре більше всього вам підходить.

1. Уявіть, що у громадському транспорті починається суперечка на підвищених тонах. Ви:

- а) уникаєте втручання;
- б) можете встати на сторону потерпілого чи того, хто правий;
- в) завжди втручаєтесь і відстоюєте свою точку зору.

2. На зборах (наradі тощо) чи критикуєте ви керівництво за допущені помилки:

- а) ні;
- б) так, але в залежності від вашого особистого ставлення до нього;
- в) завжди критикуєте за помилки не тільки начальство, а й тих, хто його захищає.

3. Чи любите ви сперечатися зі своїми колегами, друзями:

- а) тільки якщо вони не вразливі, і ці суперечки не псують ваших стосунків;
- б) так, але тільки із принципових, важливих питань;
- в) ви сперечаєтесь зі всіма і з будь-якого приводу.

4. Удома на обід подали недосолене блюдо. Ваші дії:

- а) не помічаєте таку дрібницю;
- б) мовчки візьмете сільничку;
- в) не утримаєтесь від зауваження і, можливо, демонстративно відмовитесь від їжі.

5. На вулиці, у транспорті вам наступили на ногу. Ваша реакція:

- а) збурено подивитесь на кривдника;
- б) сухо зробите зауваження;
- в) висловитесь, не соромлячись у вираженнях.

6. Хтось із близьких купив річ, що вам не сподобалась. Ви:

- а) промовчите;
- б) обмежитесь коротким тактовним коментарем;
- в) улаштуєте скандал через порожню витрату грошей.

7. Не повезло в лотереї. Як ви сприймаєте це:

- а) постараетесь бути байдужим, але в душі дасте собі слово ніколи в ній більше не брати участь;
- б) не приховаєте досаду, але поставитесь до того, що сталося, із гумором, пообіцяєте взяти реванш;
- в) квиток без виграшу надовго зіпсує настрій.

Обробка результатів. Кожну відповідь «а» оцініть у 4 бали, «б» - 2 бали, «в» - 0 балів. Підрахуйте суму.

Інтерпретація результатів

Якщо ви набрали:

Від 20 до 28 балів - ви тактовні, не любите конфліктів, уникаєте критичних ситуацій. Коли ж вам доводиться вступати в суперечку, то ви враховуєте, як це відіб'ється на вашому становищі чи приятельських стосунках. Ви прагнете бути приємним для оточуючих.

Від 10 до 18 балів - про вас кажуть, що ви - конфліктна особа, але насправді ви конфліктуєте лише тоді, коли немає іншого виходу і всі засоби вичерпані. Ви наполегливо обстоюєте свою думку, незважаючи на те, як це відіб'ється на вашому становищі, при цьому не виходите за рамки конкретності. За все це вас поважають.

8 і менше балів - ви шукаєте привід для суперечок, велика частина яких зайві, дріб'язкові. Любите критикувати, але тільки тоді, коли це вигідно вам. Ви прагнете нав'язувати свою думку, навіть якщо не впевнені, що праві.

Характер етичної поведінки вчителя тісно пов'язаний з його моральними цінностями і має нести в собі безконфліктність як визначальну рису незважаючи на складність взаємин. Педагог повинен налагодити тісний контакт як з учнівським колективом так і з батьками у співдружності з якими легше вирішуватиметься проблематика виховання.

Вся діяльність вчителя повинна відбуватися з почуттям високої свідомості і відповідальності обов'язку вчителя формувати моральну культуру особистості учня. **Отже** педагог повинен мати такий рівень педагогічної культури, який відповідає вимогам тих завдань, що він вирішує у справі виховання [2].

Використані джерела:

1. Васянович Г.П. Педагогічна етика. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/25887-13-predmet-struktura-funkts-zavdannya-pedagogchno-etiki.html>
2. Етика поведінки (вихователя, педагога). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.etica.in.ua/etika-povedinki-vihovatelya-pedagoga-2/>
3. Конфлікт і взаємодія. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/psychology/675/>

Олексієвець Марія Миронівна

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Однією з визначальних умов успішного вирішення вищими закладами освіти тих відповідальних завдань, які ставить перед ними суспільство у сфері

підготовки кадрів висококваліфікованих фахівців, виступає особистість викладача.

Метою цієї статті саме й виступає дослідження морально-етичних проблем, які супроводжують педагогічну діяльність викладача та його доцільної поведінки у різних критичних ситуаціях. Ця проблема викликана принаймні чотирма такими обставинами.

По-перше, істотна частка викладацького складу освіти являє собою фахівців у конкретній галузі знань, які звичайно закінчили цей самий заклад і не отримали свого часу глибокої світоглядної і психолого-педагогічної підготовки, вкрай необхідної для ефективної педагогічної діяльності. За цих обставин цілком можливі окремі випадки і проблемні ситуації, коли через брак спеціальної етико-педагогічної підготовки викладача, особливо викладач-початківець, не знає, як йому слід поводитись, і нерідко припускає прикрих помилок [3].

По-друге, в сучасних умовах інформаційної надмірності викладач вже не може виконувати роль тільки передавача студентам певної суми знань і свого суспільного досвіду (це у кращому разі, а нерідко – й просто транслятора інформації, почерпнутої з підручника). Сьогодні студенти завдяки Інтернету отримали величезні можливості доступу до світових інформаційних ресурсів. Вони мають змогу знайомитися з найновітнішими даними, які переважній більшості викладачів ще невідомі. І роль викладача тут набуває нових важливих аспектів: він має дати студентам навички аналізу, систематизації і класифікації отриманої інформації, її світоглядної та аксіологічної оцінки тощо. Зовсім не випадково, у Талмуді, священній книзі іудеїв, зазначається, що “багато чому я навчився у своїх наставників, ще більше – у своїх товаришів, однак найбільше – у своїх учнів”.

По-третє, на превеликий жаль, серед викладачів, і про це слід говорити цілком відверто, існує певна частка людей, моральні принципи і переконання яких, а скоріше конкретні вчинки і поведінка, не відповідають їх високій місії педагога і вихователя.

По-четверте, поява істотної прошарку студентів, які навчаються на контрактних умовах, суттєво змінила фінансовий стан закладів освіти, а отже, і своєчасність виплати заробітної плати викладачів, їх можливості виїжджати у відрядження, видавати навчальні посібники та інші навчально-методичні матеріали.

В.Г. Кремень особливо наголошує на ролі педагога, зазначаючи, що “якщо навіть застосовувати найсучасніші комп’ютерні системи, високі телекомунікаційні технології, які, поза всяким сумнівом, стимулюють динаміку та ефективність навчального процесу, підвищують інтерактивність освітнього середовища, ніщо і ніхто не зможе повністю витіснити й замінити мистецтво безпосереднього педагогічного діалогу “вчитель – учень” [1, с. 15].

Отже, цілісній системі освіти має відповідати цілісна педагогічна наука, яка б охоплювала всі ланки державної і громадської освіти і самоосвіти, сприяла розвитку неперервної освіти” [2, с. 37].

Випускникові необхідні також навички самоосвіти, оскільки жодна система освіти не здатна забезпечити людині достатнього інформаційного запасу.

Людина повинна уміти вчитися протягом усього життя.

Таким чином, морально-етичні питання професійної педагогічної діяльності являють собою досить складну і багатоаспектну проблему. Аспект проблеми носить стратегічний характер і стосується створення належних правових, моральних, матеріальних та інших умов, які б стимулювали активність викладача у всебічному підвищенні своєї професійної компетентності і педагогічної майстерності. Це дасть вагомий внесок у забезпечення духовного відродження України [3].

Використані джерела:

1. Кремень В.Г. Філософія освіти XXI століття // Педагогіка і психологія. – 2003. – № 1 (XXXVIII). – С. 6-16.
2. Ничкало Н.Г. Наукові дослідження на початку XXI століття: погляд у майбутнє // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Збірник наукових праць. – Вип. 3. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2002. – С. 35-44.
3. Пономарьов О.С., Морально-етичні аспекти професійної педагогічної діяльності, Наукові праці, 2013.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Педагогічна праця — особлива сфера суспільного життя, відносно самостійна стосовно інших видів діяльності. Ця самостійність виявляється в численних властивостях, зокрема і в моральних стосунках між педагогом і студентом, між педагогами тощо. У процесі її здійснення можливі нетипові ситуації, суперечності, конфлікти, розв'язати які з допомогою загальноприйнятих моральних норм не завжди можна [2, с. 121].

Педагогічна етика враховує різноманітні обставини здійснення педагогічної праці та непрості моральні колізії, що можуть виникнути в цьому процесі. Йдеться про те, що кожен студент уже був продуктом чийогось впливу. Ставши предметом праці педагога, він продовжує залишатися об'єктом багатьох чинників впливу, більшість з яких діє стихійно, багатопланово, не завжди конструктивно: сім'я, вулиця, ЗМІ тощо. Педагогічна діяльність має коригувати ці впливи. Крім того, не всі люди, які працюють у виховній системі, є педагогами за покликанням, кожна особистість не позбавлена вад, зокрема й моральних. Від професіоналізму, моральної культури педагога, насамперед його доброти і вимогливості, часто залежать характери та долі сотень і тисяч людей, що свідчить про особливу його відповідальність за результати діяльності [1, с.25].

Педагог повинен не тільки добре знати дисципліну, а й уміти передати свої знання учню, сформувати в нього відповідні уміння і навички. Важливою його рисою є селективне ставлення до інформації, яка постійно збільшується, використання найістотнішої, найнеобхіднішої для майбутньої діяльності студентів. Він не може не зважати на навчальну програму, але й не має сліпо прив'язуватися до неї. Саме цим зумовлений творчий характер педагогічної праці.

Однією з особливостей педагогічної діяльності взагалі є те, що обидві сторони – і той, хто вчить, і той, хто вчиться, – є активними учасниками процесу обміну інформацією, так би мовити, партнерами. У вузівській педагогіці ця особливість виявляється набагато яскравіше, ніж у шкільній.

По-перше, студент – це доросла людина, з поглядами, інтересами, переконаннями, яка цілком або майже цілком сформувалася, і вже тому його участь в процесі навчання носить більш активний характер.

По-друге, якщо шкільна освіта є обов'язковою, то студент добровільно і свідомо вибирає ту сферу, в якій він прагне отримати вищу освіту. І підтверджує твердість свого наміру тим, що проходить вступні іспити до вибраного ним самим вузу. Студент прагне поглиблення і розширення пізнань у певній галузі, що вже вибрана їм як сфера майбутньої професійної діяльності, кар'єрних перспектив і особистісного самовдосконалення. Тому студент більшою мірою ніж школяр активно зацікавлений в отриманні знань.

По-третє, навчальну діяльність студентів має вирізняти самостійність, що виявляється в добровільному засвоєнні знань, розумінні їх призначення, володінні способами навчальної роботи, умінні контролювати й оцінювати якість своїх навчальних дій.

По-четверте, навчальна діяльність студентів за способами і засобами здійснення наближається до науково-дослідницької.

По-п'яте, період навчання у вузі не такий довгий і студент вже через кілька років сам буде фахівцем у тій галузі, до якої його вводить викладач. Тому він має право розраховувати на більш довірливе ставлення з боку викладача як до майбутнього колеги [3, с. 81].

Усе це свідчить про те, що взаємодія в системі «викладач – студент» повинна бути демократичною, будуватися на основі діалогу і взаємної поваги обох сторін. Через специфіку вузівської освіти дистанції між викладачем і студентом значно менші, ніж між педагогом і учнем.

Викладач повинен бути прихильним до студентів. Йдеться про любов до студентів, прихильне ставлення до них, бажання спілкуватися та працювати з ними. Студенти вельми спостережливі і тонко це відчують. Зазвичай вони відповідають взаємністю, якщо відчують прихильність до себе.

Для педагога важливо у будь-якій непередбаченій ситуації володіти собою, управляти власними емоціями, не втрачати контролю над своєю поведінкою.

Велике значення має здібність швидко орієнтуватися, вирішувати, як потрібно поводитися в конкретних умовах.

Педагог повинен постійно перебувати на занятті в оптимальному для студентів психічному стані. Щоб не трапилося, він завжди повинен заходити до аудиторії оптимістично налаштованим, у хорошому настрої, стримуючи негативні емоції. Це надзвичайно важливо, адже психічне самопочуття студентів залежить від настрою викладача, який є сильним психогенним чинником. Якщо викладач зайшов до аудиторії похмурим, незадоволеним - це відразу несприятливо позначається на емоційно-вольовій сфері студентів, гальмує їхню пізнавальну активність на занятті.

Крім того викладач повинен вибирати правильний стиль педагогічного спілкування і модель взаємин зі студентами (групою або окремим студентом), враховуючи їхні вікові та індивідуальні психологічні особливості. У цьому разі викладачеві необхідно втримуватися від двох крайнощів. Не слід поблажливо-відчужено ставитися до студентів, постійно підкреслювати різницю соціального статусу, тримати їх «на дистанції». Проте не потрібно припускатися й протилежної помилки - дозволяти псевдодружні стосунки зі студентами, стирати будь-яку соціально-психологічну межу між собою та ними.

Використані джерел:

1. Етичні проблеми в педагогічній діяльності викладача вищої школи /Середа Н.В. // Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, 2011.
2. Основи педагогічної майстерності: модульно-рейтинговий підхід / Автор-упорядник О. І. Кіліченко. – Івано-Франківськ, 2012. – 206 с
3. Педагогічна етика: навч. посіб./ авт.-укл. Дудник Н.В. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. – 120 с.

Заяць Марія Петрівна

ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА

Етика є одним з найдавніших компонентів культури людства, спрямованим на становлення та регулювання людських взаємин у процесі їхньої спільної

життєдіяльності. Морально-етичні норми і цінності лежать в основі всіх суспільних та міжособистісних відносин людей, створення соціальних кодексів поведінки в рамках цих взаємин.

Професійна етика являє собою сукупність моральних норм і правил, що визначають ставлення людини до свого професійного обов'язку, до людей, з якими вона пов'язана через характер своєї професії. Професійна етика є важливим компонентом професійної культури будь-якого фахівця і завжди вибудовує свої відносини на загальних, морально-етичних нормах і цінностях суспільства, але при цьому визначає професійно значущі пріоритети, цільові настанови для конкретної професійної діяльності.

Етичні засади у відносинах між людьми є основою збереження і прогресу демократичного суспільства, всебічного розвитку людини.

Дотримання норм моралі і професійної етики набуває у діяльності викладача особливого значення, оскільки науково-педагогічна діяльність має пряме відношення до майбутнього життя людини в суспільстві, її фізичного, психічного і духовного здоров'я.

Формування етичної культури сучасного викладача – цілеспрямований процес, який охоплює фахову підготовку і діяльність викладача, що включає етичну компетентність, професійну культуру, моральність і гуманізм, любов до професії.

Серед ключових компетентностей, якими повинен володіти сучасний викладач, етична має пріоритетне значення. Вона постає показником і одночасно результатом професійно-особистісної готовності викладача до роботи у навчальному закладі, оскільки виконання будь-якого педагогічного завдання має моральний зміст. Етична компетентність як базова складова професійності викладача віддзеркалює його духовність і моральність, внутрішню культуру, здатність ухвалювати адекватні моральні рішення та діяти відповідно до норм педагогічної етики. Саме це дозволяє педагогу визначити ставлення до своїх професійних обов'язків і, передусім, до людей, з якими він контактує в процесі діяльності. Етична компетентність викладача репрезентує головні регуляції його

дій, що закріплюються у звичках, традиціях, принципах життя і професійній діяльності, психічних станах, діях, вчинках і якостях педагога, забезпечує вибірним свідомої етичної поведінки відповідно до професійно-педагогічних норм.

Формування етично компетентного викладача – це соціально значуща проблема, від розв'язання якої залежать успіх гуманізації системи освіти, підвищення загальної культури в суспільстві, перспектива розвитку сучасної людини. Моральний сенс педагогічної діяльності потребує від викладача високої загальної культури, широкого світогляду, етичної зрілості.

Викладач як особистість постійно вдосконалюється, оскільки це зумовлено не лише потребою в само творчості, а й суспільним обов'язком, що вимагає від нього високої моральності. Особистісно орієнтований характер навчально-виховної діяльності та відносин зі студентами передбачає потребу переорієнтації свідомості викладачів на визнання нових освітніх пріоритетів: поваги до особистості студента та його права на самовизначення, оволодіння відповідними етичними нормами, а також формування готовності педагога до етично адекватної поведінки в різних ситуаціях мінливого студентського життя, які ставлять його перед моральним вибором.

Викладач при здійсненні своєї професійної діяльності виступає носієм морально-етичних цінностей по відношенню до студентів, їх батьків, фахового педагогічного співтовариства, окремих викладачів та суспільства в цілому.

Викладач приймає на себе особисту моральну відповідальність за всебічний розвиток студента, сприяє реалізації права студента на здобуття ним сучасних, універсальних знань, необхідних професійних умінь і навичок. Він обирає такі методи роботи, що заохочують в його студентах розвиток позитивних якостей і взаємовідносин: самостійність, самоконтроль, самовиховання, вміння працювати в команді, співпрацювати, допомагати іншим. При оцінці поведінки і досягнень студентів викладач враховує індивідуальні особистісні якості студентів і сприяє розвитку самоповаги та віри в свої сили, показує їм можливості вдосконалення, підвищує мотивацію навчання. Викладач сприяє розвитку комунікативної компетентності студента через пізнання, спільну працю та дозвілля. Він виховує в

студентові чесне і благородне ставлення до оточуючого світу, до інших людей, до себе, розвиває віру в своїх наставників, друзів, колег.

При вихованні та навчанні студентів викладач спирається на допомогу батьків, залучає їх до процесу виховання студента. Він консультиє батьків з проблем виховання їх дітей, допомагає пом'якшувати конфлікти між батьками і студентами. Взаємовідносини між викладачами та батьками студента ґрунтуються на принципах взаємної поваги, довіри, доброзичливості, тактовності та відвертості. Відносини викладачів із батьками не повинні впливати на оцінку особистості і досягнень студентів.

Кожний викладач повинен утримуватися від будь-яких дій чи висловлювань, які підривають повагу до його професії. Своєю діяльністю він повинен сприяти збереженню та підвищенню престижності професії.

Особлива роль викладача у вихованні студентської молоді вимагає законного захисту власних морально-етичних позицій і принципів, особистої гідності, матеріального забезпечення, створення належних умов для здійснення фахової діяльності.

Викладач зобов'язаний берегти честь науково-педагогічного співтовариства, з повагою і доброзичливістю ставитися до колег. Взаємини між викладачами будуються на підставі колегіальності, партнерства, поваги, взаємної підтримки, відкритості і довіри, а також готовності поділитися своїми професійними знаннями та досвідом. Викладач не має права публічно ставити під сумнів професійну кваліфікацію іншого викладача. Обговорення діяльності іншого викладача у присутності студентів та їх батьків є неприпустимим. Викладачі повинні уникати необґрунтованих і скандальних конфліктів у взаємовідносинах. У випадку виникнення розбіжностей у поглядах вони повинні прагнути до їх конструктивного вирішення. Виявлення незгоди з думками чи діями колег, критика на їх адресу не повинні принижувати особу, думки чи дії якої піддаються критиці, повинні бути обґрунтованими, об'єктивними, тактовними, необразливими і доброзичливими.

Розглянувши засади формування етичної компетентності сучасного викладача, слід зазначити, що етична компетентність є однією з ключових компетентностей, якими має володіти сучасний викладач; показано, що вона постає показником і одночасно результатом професійно-особистісної готовності викладача до роботи у навчальному закладі; з'ясовано, що в основі професійної етики в педагогічній сфері лежить спрямованість на задоволення людських потреб, повага до людини, її професії, стилю і способу життя.

Отже, дотримання норм моралі і професійної етики набуває у діяльності викладача особливого значення, оскільки науково-педагогічна діяльність має пряме відношення до майбутнього життя людини в суспільстві, її фізичного, психічного і духовного здоров'я.

Використані джерела:

1. Гулей К. В. Про етичну компетентність сучасного вчителя – Режим доступу: <http://oblosvita.com>.
2. Журба К. Формування етичної культури вчителів як необхідна умова сучасного виховання. – Режим доступу: <http://library.udpu.org.ua>.
3. Хоружа Л. Етична компетентність сучасного вчителя – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua>.
4. Хоружа Л. Етична компетентність учителя як основа реалізації гуманістичної парадигми освіти / Л. Хоружа // Шлях освіти. – 2013. – № 3. – С. 27–33.
5. Хоружа Л. Л. Етичний розвиток педагога: навчальний посібник / Л. Л. Хоружа. – К. : «Академвидав», 2012. – 208 с.
6. Васянович Г. П. Педагогічна етика : навч. посіб. / Г. П. Васянович. – К. : Академвидав, 2011. – 256 с.
7. Етика: Навч. посіб. / В.О. Лозовой, МІ. Панов, О.А. Стасевська та ін. - К.: Юрінком Інтер, 2004. - 224 с.

Блага Галина Ярославівна

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ

На сучасному етапі розвитку педагогічна етика стала відносно самостійною галуззю етичного знання. Це зумовлено передусім розширенням сфери педагогічного впливу в суспільстві, який орієнтує особистість здобувати освіту впродовж життя, актуалізацією соціальних інститутів держави, зростанням потреб духовного розвитку індивіда.

Елементи педагогічної етики знаходимо у вченнях древніх філософів і педагогів, які намагалися осмислити специфічні проблеми педагогічної моралі. Особливе місце в історії педагогічної етики посідає вчення Сократа. Він прийшов до висновку, що сутність людського буття полягає в моральності. Причому для Сократа вищим було не те, що дано людині природою, а те, що набувається культурою, вихованням. Зробивши це важливе відкриття в пізнанні людської сутності, мислитель усю свою просвітницько-виховну роботу спрямував на моральне вдосконалення особистості. Головну роль у моральному вдосконаленні особистості він відводив знанням. Знання вирішують справу, вони роблять людину вільною. Сократ як учитель мав незаперечний авторитет серед своїх учнів, про що свідчать його взаємини з відомими учнями – Платоном та Алквіадам.

Платон надає важливого значення дружбі між учителями та учнями. Сутність будь-якої дружби між людьми полягає у тому, що вони приводять один одного до істини. В академії, яку створив Платон, дотримувалися принципу: жодну науку вільна людина не повинна вивчати як раб. Вчитель, на думку Платона, має бути дуже обережним і стриманим у своїх оцінках і висловлюваннях [1, 10].

З академії Платона, яка проіснувала понад тисячу років, вийшло багато прекрасних педагогів, проте особливо виділяється Аристотель, який встановив предмет і особливі ознаки етики як науки, дав їй ім'я. У Аристотеля є багато праць з етики, зокрема «Евдемова етика», «Нікомахова етика», «Велика етика», «Про добродетель». Філософ наголошував, що кожна людина, а особливо вчителі, повинні володіти високими добродетелями. Він виділив 10 моральних добродетелей: мужність, розсудливість, щедрість, пишність, величавість, честолюбство, рівність, правдивість, дружлюбство, люб'язність. Найдосконалішою добродетеллю Аристотель вважав справедливість.

Цікавими є й етичні погляди римських мислителів, зокрема Квінтіліана. Він вважає, що надзвичайно важливою справою є вибір високоморальних вчителів, оскільки аморальний учитель виховує подібну до себе аморальну

дитину. На думку філософа насилля та знуцання над дитиною, свідчать про те, що вчитель недостатньо з'єднаний духовно зі своїм учнем. У результаті відбувається моральне приниження як учня, так і вчителя.

Проте педагогічна етика учителя, застерігав Квінтіліан, не здатна виховати гідну людину, якщо не буде відповідного морального оточення. Особливо велика роль у цьому процесі сім'ї. Ставлячи високі вимоги до моральних якостей вчителя, можновладці Риму виявляли й турботу про його матеріальний і соціальний стан. Про що свідчить указ імператора Костянтина про привілеї для вчителів (333 р. н.е.) [2, 55].

В епоху середньовіччя панує євангельська моральна доктрина. Ранньохристиянські мислителі-педагоги розробляли педагогічну етику на засадах добра, милосердя, любові. Одним із їх представників є Блаженний Августин. Він вважав, що молитва є головним засобом самовдосконалення, самопізнання, самовиховання християнина. Учителя він радив обирати такого, що перебуває в старших літах, досвідченого життям і мудрого з ласки Божої. У своїй праці «Про вчителя» Августин окреслює ті необхідні риси, якими на його думку повинен володіти педагог, зокрема: він повинен щиро любити Бога, бути добрим, скромним, володіти різнобічними знаннями. Але якщо вчитель чогось не знає, краще признатися у цьому, ніж демонструвати удаване знання. Мислитель засуджує невимогливих учителів.

Що ж стосується етичних засад виховання підростаючого покоління у Київській Русі, то вони відображені у «Повчанні», у якому Володимир Мономах закликає дітей через каяття, сльози й молитву стати на шлях праведності. У «Повчанні» автор закликає виконувати свої обов'язки як перед Богом, так і перед ближніми своїми, а також не кривдити бідних, дітей, старих людей, сиріт та вдів. У епоху Відродження та Нового часу педагоги-гуманісти різко виступають проти середньовічної схоластики, обґрунтовують положення, згідно з якими дитина заслуговує на повагу, шанобливе ставлення до її індивідуальності, неповторності, пропагують ідеї гуманного ставлення до дитини, з метою її саморозкриття, самовдосконалення [1, 15].

Значний внесок у розробку проблем педагогічної етики зробив Я.А.Коменський. Його турбувало передусім те, що не кожен педагог знаходиться на рівні необхідного гуманного ставлення до дитини. Багато з тих, що повчають, уміють гарно й артистично говорити з кафедри про добро, справедливість, гідність, а за межами аудиторії, у буденному житті є невитриманими, грубіянами, заздрісними, слово у них розходиться з ділом. Діяльність учителя не за власною совістю і призводить до того, що немає у світі порядку і панує ненависть, злість, крадіжки, вбивства. Коменський підкреслював, що учителями повинні бути люди набожні, чесні, діяльні та працьовиті не лише ззовні, але насправді мають бути живим зразком добродітності, які зобов'язані прищепити іншим.

Ці вимоги мають багато співзвучного з поглядами педагогів Києво-Могилянської академії, братських шкіл України – Стефана Зизанія, Кирила Ставровецького, Симеона Полоцького, Григорія Сковороди та ін. Так, у статуті Львівської братської школи вказувалося, що «дидакал або вчитель цієї школи має бути благочестивий, розсудливий, смиренно мудрий, лагідний, стриманий, не п'яниця, не блудник, не хабарник, не срібллюбєць, не гнівливий, не заздрісний, не сміхотворець, не лихослов, не чародій, не байкар, не прихильник єресей, але прихильник благочестя, який у всьому буде взірцем добрих справ» [3, 40].

Цікавими є й погляди на моральне обличчя вчителя вітчизняних педагогів. Так, К.Д.Ушинський виступав проти обмежуючих вказівок, норм щодо поведінки вчителя в кожному конкретному випадку. Він закликав вивчати закономірності, з яких витікають ці норми.

Б.Грінченко був переконаний, що тільки національна школа – це вірний засіб збереження і відродження у молоді національного менталітету, культури, мови та моральності. Денаціоналізація є разом з тим і деморалізацією народу. Справжній педагог має передусім чітко визначитися, з ким йому бути: з рідним народом, чи з тими, хто «однімав його рідну мову і волю».

А.С.Макаренко вважав, що педагогічна мораль має поєднувати в собі суворі вимоги до людини і глибоку повагу до неї. Вчитель повинен бути морально прекрасним не тільки внутрішньо, але й зовнішньо.

В.О.Сухомлинський в основу педагогічної етики поклав любов, ласку, добро. «Моя влада над дитиною – це здатність дитини реагувати на моє слово, яке може бути теплим і ніжним, ласкавим і тривожним, строгим і вимогливим – і завжди мусить бути правдивим і доброзичливим. Я твердо вірю в те, що виховати дитину можна насамперед ласкою, добром» [4, 20].

Використані джерела:

1. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навчально-методичний посібник. – Львів: Норма, 2005.
2. Лозовой В.О. Етика: навчальний посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2007.
3. Мовчан В. Історія і теорія етики: навчальний посібник. – Дрогобич: Коло, 2003.
4. Савельєв В.П. Етика: навчальний посібник. – Львів: Магнолія, 2007.
5. Довгань А. Світова деонтологічна думка. Антологія текстів: навчальний посібник. – Тернопіль: ТІСІТ, 2003.

Шандра Світлана Володимирівна

ОСНОВНІ РИСИ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Педагогічна професія — одна з найдавніших. Виникла вона на ранніх етапах розвитку людства у зв'язку з потребою передавати підростаючому поколінню набутий досвід, виділившись згодом в окрему галузь.

Справжній педагог повинен працювати на майбутнє, випереджати свій час. Його має хвилювати не лише окрема індивідуальність, а світ людей. Завдяки цьому педагогічна професія стає творчою місією. Важливу роль відіграють особистісні якості педагога, його чутливість до іншої людини, гуманність у помислах і діях. Але це не знижує актуальності такої його риси як вимогливість.

Обов'язковою нормою в ставленні викладача до студентів є справедливість. Будь-які прояви несправедливості з боку педагога (виділення «любимчиків», необ'єктивне оцінювання знань, необґрунтовані вимоги, безпідставні обвинувачення, упередженість тощо) ранять дитячі душі, обурюють їх і завдають непоправної шкоди справі навчання й виховання [1].

Важливою для педагога є позитивна емоційна налаштованість, яка виявляється в умінні залишати за дверима навчального закладу неприємні переживання, поганий настрій. Водночас він не повинен приховувати свого невдоволення чи навіть обурення, якщо студенти того заслужили. Гнів, як і

радість, повинні бути педагогічно спрямовані, не переходити меж, за якими вони стають шкідливими у вихованні. У стосунках із студентами завжди потрібне почуття міри, неприпустимість крайнощів, що виходять за межі пристойності й педагогічної доцільності. Викладач завжди має бути твердим, непохитним, послідовним у своїх вимогах і водночас гнучким, здатним переглядати окремі свої рішення і вимоги, якщо це зумовлено конкретними обставинами та інтересами справи. Він є старшим другом, товаришем дітей, але насамперед, їхнім наставником, керівником. Тому дружні взаємини викладача і студента не повинні переходити у фамільярність та панібратство. Педагог, якому властиве відчуття міри, рішуче і неухильно вимагає від студентів виконання своїх обов'язків, будучи при цьому розсудливим, спокійним. Він завжди доброзичливий, але не ліберальний, чемний і делікатний, але не улесливий; охочий на похвалу, але не захвалює студентів [2].

Важливу роль у засвоєнні педагогом авторитету і любові з боку студентів відіграє вміння вирішувати конфліктні ситуації. У будь-якому випадку спочатку необхідно розібратися в причині конфлікту. Якщо викладач є однією з конфліктуючих сторін, то необхідно першим зробити крок до примирення. Не треба боятися визнавати свої помилки. І тоді студенти запам'ятають вас як мудрого і справедливого педагога.

Педагог не повинен лаяти дитину та те, що вона чогось не розуміє або не вміє. Навчити і допомогти – ось завдання педагога. Потрібно зацікавити студента предметом, тоді навчити його буде значно простіше. У цьому випадку він обов'язково у всьому розбереться. Зацікавленість предметом змусить змінити його поведінку на заняттях. Адже, коли цікаво – відволікатися ніколи.

Сьогодні динамічний розвиток суспільства змушує багато речей сприймати по-іншому і багато що робити не так, як років десять – двадцять тому. Це стосується кожної сфери, а педагогічної – особливо. З'являються нові методики, нові погляди на ту саму проблему, раціональніші підходи, технічні можливості, що допомагають швидше і доступніше пояснювати тему. Тому закономірно, що педагог мусить постійно розвиватися і вдосконалюватися, йти в ногу з часом,

бути сучасним. Зазвичай усім подобаються вчителі, які вміють зацікавити своїм предметом, викласти матеріал обширно і вимагають знань студентів.

Жоден педагог не хоче, щоб його праця пропала намарно і справжньою його гордістю є високі здобутки студентів. Уже крилатим висловом стали слова Леонардо да Вінчі про те, що хороший учень повинен перевершити свого вчителя. Якщо учні перевершують своїх учителів, це означає, що світ навколо нас розвивається, вдосконалюється. Але для цього потрібні хороші висококваліфіковані педагоги, без яких у житті – ніяк [3]!

Використані джерела:

1. Сучасний педагог: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.hortling.org.ua/node/1436>
2. Педагогічна майстерність, її елементи: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/2286/97/>
3. Яким повинен бути сучасний педагог: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://old.lp.edu.ua/node/8510>

Романяк Ольга Михайлівна

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ІМІДЖУ ВИКЛАДАЧА

На думку Ш. Летурно: “Якщо ти знаєш засіб зміцнити тіло, загартувати волю, ушляхетнити серце, витончити розум та урівноважити здоровий глузд – значить, ти викладач-вихователь”.

Н. Кубенко, досліджуючи компетенцію сучасного викладача, вважає, що педагогічний працівник повинен мати такі здатності [1, 59] : – усвідомлення принципів педагогічної етики; – розуміння морального змісту педагогічної професії; необхідності розвитку культурних потреб та інтересів; – здійснення етичної рефлексії власних вчинків; – виявлення сутності моральних колізій у різних педагогічних ситуаціях, прогнозування результатів своїх дій; – уміння розв’язувати конфлікти.

Видатний німецький педагог А. Дістервег, у своїй праці «Керівництво до освіти німецьких вчителів», зазначав, що викладач повинен досконало володіти своєю дисципліною, любити професію і студентів, займатися постійною самоосвітою, викладати енергійно, твердо і неухильно проводити свої виховні

принципи, постійно працювати над собою, мати твердий характер, бути строгим, вимогливим, справедливим, бути істинним громадянином і мати прогресивні переконання і громадянську мужність [2, 67].

Основою іміджу викладача є його особистісні й професійні якості – комунікабельність, рефлексивність, емпатичність, самоволодіння. Також імідж педагога – це його інструментарій, це функціональні засоби організму, які дозволяють використовувати голос, пластику, міміку як вплив на вихованців. Компетентний педагог буде використовувати їх цілеспрямовано й усвідомлено. Спілкуючись із тими, кого навчають, викладач не повинен забувати й про тон, яким він розмовляє з іншими людьми. Від цього залежить не тільки емоційний стан його студентів, але і їхня працездатність. Так званий «невербальний» імідж пов'язаний з тим, наскільки ми маємо приємні манери, під якими маються на увазі жести, міміка, погляд. Гарні манери допомагають швидко адаптуватися в будь-якій обстановці, спрощують установленню комунікаційних зв'язків з людьми. Не менш важливе значення має й спосіб життя. Імідж способу життя – це те, як люди сприймають ваше особисте життя, ваші моральні принципи, гідність, поведінку й характер. Формування іміджу викладача є активною цілеспрямованою діяльністю, орієнтованою на інформування викладача про сильні сторони тих своїх особистісних якостей і відносин, які мають об'єктивне значення для успішної роботи зі студентами.

Імідж викладача - цілісна система, яка складається з трьох компонентів, кожен з яких трактується складними комплексними сполученнями різних елементів, знань і вмінь: - зовнішній вигляд (основні напрямки зазначення та вибору індивідуального стилю особистості педагога, практичне застосування знань про діловий одяг, використання науки про колір); - внутрішній зміст (володіння культурою педагогічного спілкування, знання основ ораторського мистецтва, опанування основами еристики, раціональна поведінка у стресових і конфліктних ситуаціях, практичне використання нейро-лінгвістичного програмування, уміння використовувати гумор у різних педагогічних ситуаціях); - володіння

педагогічним почуттям (толерантність, емпатичність, відповідальність, позитивізм і оптимізм педагога). [3, 213]

Успішно спроектований педагогічний імідж впливає на самоствердження викладача і його подальше професійне самовдосконалення, визначається наявними в нього якостями, які надають своєрідність його спілкуванню зі студентами, визначають швидкість і ступінь оволодіння їм різними вміннями. Переважними рисами досвідченого викладача є: цілеспрямованість; наполегливість; терплячість; толерантність; ініціативність; авторитетність; творчий підхід до розв'язання кожного завдання з метою виховання слухачів, ґрунтовна методологічна і теоретична підготовка, широкий професійний кругозір, загальна і професійна культура, професійний оптимізм, вміння слухати і чути молодшого колегу, відсутність шаблонності і стереотипів мислення. Кожне заняття – лекція, семінар, консультація – має надовго залишитися в пам'яті майбутнього фахівця, як взірць служіння справі освіти, високого рівня педагогічної майстерності, професійної зрілості.

Успішно навчає і виховує той викладач, який глибоко знає свою дисципліну. Студенти вибачать своїм педагогам і суворість, і сухість, і навіть прискіпливість, але не вибачать поганого знання дисципліни. Отже, знання викладача можуть стати могутнім засобом навчання і виховання за умови, що він не просто викладає їх, а використовує для розумового розвитку і морального виховання. Сьогодні викладач зобов'язаний бути не тільки компетентним фахівцем з високою науковою і діловою кваліфікацією, виконавською дисципліною; не лише духовно багатою особистістю, що несе моральну відповідальність за свою навчальну і виховну діяльність; він має бути водночас комунікабельною особистістю з високою культурою спілкування, вмінням вести діалог, дискутувати, забезпечувати позитивний моральний та емоційний настрій у педагогічній взаємодії. Зрозуміло, педагогічна і комунікативна діяльність повинна бути творчою. Адже висококваліфікований викладач повинен не тільки сам демонструвати високу культуру спілкування, а й уміло та ненав'язливо прищеплювати її студентам, делікатно, але в той же час системно, послідовно і

наполегливо виправляючи їхні мовленнєві хиби і недоречності. Дуже важливо педагогу висловлювати свою думку влучно, ясно і просто. Крилатий вираз Шопенгауера «Хто ясно думає, той ясно висловлюється», як найкраще характеризує цю якість мовлення.

Важливою нормою професійної поведінки викладача є педагогічний такт [4, 332]. Це форма реалізації педагогічної моралі в діяльності, в якій співпадають думка і дія. Такт – це творчість, пошук і в чомусь неповторний вчинок; уміння орієнтуватися у будь-яких непередбачених ситуаціях. Сучасний викладач повинен прагнути втілити в собі якості ідеального педагога, постійно працювати над самовдосконаленням, спрямовувати свою навчально-виховну діяльність у русло підвищення інтелектуального рівня нації, формувати нову генерацію свідомих громадян України.

Таким чином, щоб сприяти формуванню професійної культури майбутніх спеціалістів викладач повинен бути: науковцем (володіти підходами і методами дослідницької роботи); педагогом (знати та вміти застосовувати на практиці педагогічну теорію); психологом (знати основи психології, вікові та індивідуальні психологічні особливості вихованців); технологом (володіти методикою і технологією навчально-виховного процесу, втілюючи наукові ідеї в практику); організатором (володіти навичками управлінця-менеджера для управління академічною групою, студентським колективом); артистом (уміти володіти правильною дикцією, художнім словом) тощо. Тому викладачі повинні давати знання та формувати особистість, виховувати такого спеціаліста, який за словами Т. Шевченка був би апостолом правди і науки та уособленням совісті нації.[5, 60]

Використані джерела:

- 1.Рисаченко Г. Етична компетенція сучасного викладача // Освіта, технікуми, коледжі. – 2016. – № 2. – С.59-62;
- 2.Коджаспірова Г. М. Історія освіти та педагогічної думки. //– К., 2017. – С. 67.
- 3.Ковальова І. О. Педагогічна іміджологія: сутність, етимологія, шляхи креативного використання у сучасному вищому навчальному закладі // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. - 2011. - Вип. 6. - С. 213-226. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2011_6_24

4. Гура О. І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект: [монографія] / Олександр Іванович Гура. – Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2016. – 332 с.

5. Лозова В. І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів / В. І. Лозова // Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. – Х. : ОВС, 2015. – С. 60.

Медвідь Тетяна Ярославівна

СТИЛІ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК СПОСОБИ ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТІВ

*Якщо ви хочете, щоб вас поважали,
майте справу тільки з людьми, гідними поваги.
Жан де Лабрюйєр, франц. Письменник*

У статті розглядається поняття педагогічного спілкування як однієї з складових педагогічної етики, порівнюються різні стилі педагогічного спілкування і їх ефективність у встановленні взаємодії між педагогом і студентами, яка дасть можливість перетворити навчальний процес у співпрацю і результатом цієї співпраці буде професійно підготовлена, зріла, морально стійка молодь, яка з необхідним набором знань і навиків прокладе свій шлях в доросле життя.

Спілкування – це складний, багатоплановий процес встановлення контактів між людьми, який з'являється у результаті спільної діяльності. Педагогічне спілкування – це цілісна система соціально-психологічної взаємодії між викладачем та студентом, який спрямований на створення оптимальних соціально-психологічних умов для спільної діяльності [1]. Для встановлення цієї взаємодії викладач повинний володіти унікальними особистісними якостями, хорошими комунікативними навиками, бути особистістю творчою, креативною і цікавою, здатною донести необхідну інформацію до великої кількості осіб, які різні за характером, темпераментом, рівнем педагогічної діяльності, способом і швидкістю мислення, мотивацією до навчання і т. д.

Стиль педагогічного спілкування - стійка система способів і прийомів, які застосовує викладач під час взаємодії зі студентами [1]. Особистісні якості

викладача, рівень його професійної підготовки визначають стиль спілкування зі студентами. Процес педагогічного спілкування включає такі етапи: 1) моделювання педагогом майбутнього спілкування зі студентом або групою (прогностичний етап). Перед початком навчального процесу доцільно зібрати інформацію про студентів групи: місце проживання, склад сім'ї, соціальний статус, успішність в школі і т. д.; 2) організація безпосереднього спілкування в момент початкової взаємодії ("комунікативна атака"). На першій зустрічі з студентами педагог має справити хороше враження своєю манерою спілкування, інтелектуальним рівнем, тактовністю; 3) управління спілкуванням під час педагогічного процесу. Під час занять викладач з студентами не може спілкуватися на теми, які не мають жодного відношення до даної дисципліни. Етика професійно-педагогічного спілкування має дотримуватися постійно; 4) аналіз ситуації минулого спілкування та його моделювання на майбутню діяльність. Не правильно обраний темп спілкування можна завжди змінити, достатньо лише проаналізувати допущені помилки.

Педагогічне спілкування викладача зі студентами має такі цілі:

- інформаційна – взаємообмін навчальною і науковою інформацією;
- ціннісно-орієнтаційна – передача суспільно-значущих і професійно-важливих норм і цінностей;
- спонукальна – підтримка студента, мотивація його діяльності;
- соціальна – узгодження спільних дій, отримання зворотного зв'язку про характер стосунків між суб'єктами педагогічної взаємодії.

Педагогічне спілкування, як особливе соціально-психологічне явище, характеризується такими функціями:

- соціально-перцептивною – сприймання і пізнання викладачем і студентом один одного;
- комунікативно-поведінковою – передача інформації та обмін соціальними ролями, організація спільної діяльності;
- емоційною – прояв взаємних оцінних ставлень, ставлення викладача до студента як особистості; експресивні реакції кожної зі сторін спілкування;

- соціальною самопрезентацією [4].

Для створення позитивної атмосфери під час взаємодії викладача з студентами важливо дотримуватися у спілкуванні кількох правил:

- 1) повнота інформації: висловлювання повинно вмещувати інформації не більше й не менше, ніж вимагається;
- 2) якість інформації: не говоріть того, для чого у вас немає достатніх підстав (фактор довіри є важливою умовою успішної комунікації);
- 3) не відхиляйтеся від теми повідомлення (наприклад, увага аудиторії розсіюється, якщо ви не в змозі її пов'язати з проголошеною темою);
- 4) говорити треба чітко, бути організованим і лаконічним, уникати незрозумілих висловлювань;
- 5) виявляти великодушність, скромність, згоду.

Розглянемо стилі педагогічного спілкування відповідно до стратегії взаємодії:

- авторитарний – стиль диктату, коли студент розглядається тільки як пасивний виконавець і йому фактично відмовлено у праві на самостійність та ініціативу;
- демократичний – стиль, що ґрунтується на глибокій повазі до особистості кожного, засадою для нього є довіра й орієнтація на самоорганізацію, самоуправління особистості та колективу;
- ліберальний – стиль, що характеризується нестійкою педагогічною позицією, виявляється у невтручанні, низькому рівні вимог, формальному розв'язанні проблем.

Фактори, які впливають на формування стилю педагогічної діяльності:

- об'єктивні фактори формування стилю діяльності: специфіка та закономірності педагогічної діяльності; професійні вимоги, які висуваються до викладачів; соціально-психологічні особливості студентів (стать, інтереси, потреби, вік); стадія формування колективу навчальної групи студентів; службово-ієрархічний рівень, що займає педагог; методи та прийоми управління, що використовує керівництво;

- суб'єктивні фактори формування стилю діяльності: професійно важливі психологічні якості педагога; загальна та професійна культура педагога; інтелект, особистісні якості, особливості темпераменту [3].

На підставі всього можна зробити висновок, що у кожного викладача є свій індивідуальний стиль спілкування зі студентами. Але педагог який володіє високою педагогічною майстерністю у різних педагогічних ситуаціях по відношенню до різних студентів або при взаємодії з іншими викладачами може демонструвати елементи різних стилів. Оптимальний індивідуальний стиль - це такий стиль, який дозволяє максимально повно використовувати сильні сторони викладача і, якщо можливо, компенсувати слабкі сторони його темпераменту, характеру, здібностей і особистості в цілому.

Використані джерела:

1. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2005;
2. Лутаєва Т.В., Кайдалова Л.Г. Педагогічна культура : навчальний посібник / Т.В. Лутаєва, Л.Г. Кайдалова. – Х.: НФаУ, 2013;
3. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування: навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2004;
4. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи : Навчальний посібник. -К .Каравела, 2008.

Кузь Ольга Григорівна

ПРО ПЕДАГОГІЧНИЙ ТАКТ

Педагогічний такт – найхарактерніша професійна особливість викладача. Він необхідний як в навчанні, так і в вихованні. Але у вихованні його роль особлива. У безтактного педагога студенти ще зуміють чогось навчитись, а от у вихованні такий викладач нічого не досягне. То що ж таке педагогічний такт? Слово «такт» походить від латинського *tactus*, що означає «дотик». В стародавній Італії такт вважався моральною категорією. Ось чому тактовна людина – це морально вихована людина. В сучасному світі слово «такт» перекладають як «форма людських взаємовідносин», адже такт – необхідна умова успішного спілкування між людьми.

Тактовну людину характеризують такі риси характеру як: ввічливість, привітність, кмітливість, повага до чужої думки, врівноваженість, почуття гумору. Такі риси особливості повинні бути і у тактовного педагога.

Педагогічний такт – це професійна якість викладача. Він є складовою педагогічної майстерності і набувається разом з педагогічною освітою і педагогічною практикою. Його не можна завчити, запам'ятати чи засвоїти шляхом тренування. Оволодіти ним може лише той, хто володіє педагогічною майстерністю і у різних викладачів він може мати різні форми. Отже, педагогічний такт виховується і набувається разом з педагогічною культурою і конкретно виявляється в педагогічній діяльності. Він є показником зрілості педагога як майстра своєї справи.

Педагогічний такт – це природна здатність викладача впливати на студентів. Це сильний засіб, за допомогою якого вихованців можна перетворити на своїх спільників, чи, навпаки, суперників.

У своєму вірші «Дума про вчителя» І. Драч написав:

Нема жажливішої роботи, ніж учительська

Нема виснажливішої роботи

від учительської

Де нерви паляться,

мов хмиз сухий

Але той, хто вибрав для себе цю виснажливу роботу, завжди повинен пам'ятати про такт педагога і дотримуватись основних його положень, а саме:

1. Люби не тільки свою роботу, а й «матеріал», над яким працюєш.
2. Пам'ятай, що особистість студента виховується особистістю його вчителя. Нехай твоє ставлення до справи, твоя поведінка серед людей будуть гідними для наслідування.
3. Поважай у студентові людину, бережи і розвивай її людську гідність.
4. Будь ближчим до студентів. Розумна дистанція нехай ніколи не перетворюється в стіну між тобою і вихованцями.

5. Уникай надмірної прямолінійності, штапованих нотацій і повчань. Віддавай перевагу недемонстративним підказкам і порадам.
6. Будь щедрим на похвалу і скупим на покарання.
7. Уникай крику: він принижує тебе як учителя, зменшує можливості для спілкування і свідчить не про силу, а безсилля.
8. Уникай рішень, у доцільності яких не впевнений. Не приймай рішень у стані роздратування.
9. Будь поблажливим: педагогічний такт не терпить злопам'ятства. А нетактовність – це вада, яка протипоказана вчителю, як дальтонізм водію автомобіля.
10. Справедливість – важлива риса педагога.
11. Умій визнавати свою помилку, а не відстоюй її. Не примушуй пробачатися студента, якщо винен й сам.
12. Утримуйся від зайвих зауважень, особливо за незначні порушення дисципліни.
13. Пам'ятай, що навіть порушники дисципліни більше люблять вимогливих викладачів.
14. Залишай свій поганий настрій за порогом навчального закладу. Псувати ним настрої іншим неетично.
15. Скромність вчителя позитивно оцінюється як серед колег, так і серед студентів.
16. Бережи довіру студента. Це – вікно в його душу, і нехай воно для тебе буде завжди відчиненим.
17. Пам'ятай: вчитель – завжди учень.

Використані джерела:

1. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність. - Київ «Вища школа», 2004.
2. Мороз О.Г. Навчальний процес у вищій школі. - К., 2001.
3. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи. - Київ «Академвидав», 2010.

ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ «ВИКЛАДАЧ – СТУДЕНТ»

Процес здобуття освіти у вищій школі — явище складне, багатогранне, динамічне. Його специфіка зумовлюється передусім розширеним спілкуванням, найбільшою, на думку Антуана де Сент Екзюпері, розкішшю на світі. Для викладача ця розкіш — не що інше, як професійна необхідність. З його допомогою здійснюється взаємовплив двох рівноправних суб'єктів — викладача й студента.

Ефективність цього взаємовпливу буде лише в тому випадку, коли у викладача переважатимуть позитивні естетичні почуття як показник людяності, гуманності, творчості, а відтак — працездатності та її результативності. Цей бік педагогічної професії близько стикається з мистецтвом, що завжди є поєднанням таланту й майстерності. Майстерність акумулює в собі кращі традиції і досвід багатьох поколінь, розвиває і підсумовує природні задатки студента та викладача, дає їм необхідні знання й навички, організовує і розвиває талант, робить його гнучким і чутливим до будь-якого творчого завдання [1].

Незаперечний той факт, що всі знання і практичні уміння викладача можуть передаватися студентам лише завдяки живому й безпосередньому спілкуванню з ними. Для багатьох викладачів очевидна істина: студенти нерідко переносять ставлення викладача на предмет, який він викладає. На цих стосунках вибудовуються складна й об'ємна піраміда навчання і виховання. Саме ці взаємовідносини, їх мистецькі, моральні, психологічні, технологічні складники не завжди усвідомлюють педагоги як вартісний засіб удосконалення їхньої педагогічної діяльності.

Складовою педагогічної майстерності викладача є його мовлення. Це інструмент професійної діяльності педагога, за допомогою якого можна розв'язати різні педагогічні завдання: зробити складну тему заняття цікавою, а процес її вивчення привабливим; створити атмосферу спілкування в аудиторії, встановити контакт, досягти взаєморозуміння зі студентами; сформулювати в них

відчуття емоційної захищеності, вселити в них віру в себе [3].

Вимоги до якості мовлення викладача зумовлені насамперед функціями, які воно виконує в педагогічній діяльності. Головні із них:

а) комунікативна - встановлення і регуляція взаємовідносин між викладачем та студентами;

б) психологічна - створення умов для забезпечення психологічної свободи студента, прояву індивідуальної своєрідності його особистості;

в) пізнавальна - забезпечення повноцінного сприймання навчальної інформації студентами, формування в них особистісного емоційно-ціннісного ставлення до знань;

г) організаційна - забезпечення раціональної організації навчально-практичної діяльності студентів.

Поставимо запитання: "Чи завжди можна зустріти такого викладача, який володіє відповідною технікою спілкування?". На жаль, у масовій викладацькій практиці — не завжди. Ми можемо спостерігати заняття, на яких мовлення викладача перенасичене штампами, сухими фразами з підручника; воно не спрямоване на студентів, не звернене до їхнього розуму, серця, а в кращому випадку орієнтує на засвоєння мінімуму навчальної інформації. Знання студентів залишаються формальними. Невиразне мовлення викладача, невідповідність його невербальної поведінки (міміки, пантоміміки, пози) змістові того, про що він говорить, не сприяють активізації навчального слухання студентів. У таких випадках кажуть, що викладач не створив умов для того, щоб студенти змогли осмислити знання як особисту цінність. Викладач не спонукав їх до роздумів над почутим, не збудив емоційних переживань, почуттів, які супроводжували б процес пізнання нового. Скажімо так — особистість студента, його мотиви навчання, орієнтації, інтелект, емоційно-вольова сфера не були включені повністю в процес сприйняття нових знань. Якусь нову інформацію студенти отримали, але ці знання лишилися в їхній свідомості лише як сума абстрактних понять, не пов'язаних з їхнім реальним буттям, інтересами, хоча зазначимо, що формально викладач свою функцію

виконав, виклавши студентам програмний матеріал [2].

На ефективність пізнавальної діяльності студентів впливає також їх самопочуття на занятті, психолого-емоційний стан. Студенти, які відчують себе впевнено, спокійно, розкуто, активніші в пізнанні, мають більше можливостей для творчої діяльності. Тому зрозуміла думка сучасних вчених про те, як важливо створити на занятті кожному умови для успіху. У розв'язанні цих завдань величезне значення має мовлення викладача, стиль його комунікативної поведінки. Якщо вона будується на засадах коректності, поваги до студента, розуміння його індивідуальності, то краще забезпечується його розвиток, тому що він відчуває себе особистістю, в його діяльності зацікавлені викладачі, інші студенти.

Протилежний ефект виникає тоді, коли мовлення викладача перенасичене наказами, заборонами, що супроводжується інтонаціями незадоволення, роздратованості "вчительські" вирази зі словами "помовчіть", "перестаньте", "сидіть тихо", "припиніть", "закрийте роти". Не надає натхнення студентам і звичка деяких викладачів перебивати відповіді оціночними репліками негативного характеру "Ви, як завжди, нічого не робите", "І куди тільки дивляться ваші батьки?", "Вам цього не зрозуміти" тощо). На перший погляд ці безвинні викладацькі вислови дисциплінарного характеру мають на меті застерегти студентів від непродуманих дій. Однак таке сприйняття мовлення викладача помилкове. Воно призводить не тільки до руйнування відносин між викладачем та студентом, а й до зниження пізнавальної активності студентів, а інколи й інтересу до навчання взагалі. Нерідко студенти, знаючи особливості такої мовленнєвої поведінки викладача, вже ніяк не реагують на зауваження навіть тоді, коли вони доцільні [2].

Вся діяльність викладача повинна відбуватися з почуттям високої свідомості і відповідальності обов'язку викладача формувати моральну культуру особистості студента. Отже педагог повинен мати такий рівень педагогічної культури, який відповідає вимогам тих завдань, що він вирішує у справі виховання.

Використані джерела:

1. Власова О.І. Педагогічна психологія : Навч. посібник.— К.: ПАРОПАН, 2005.
2. Винославська О.В., Бреусенко-Кузнєцов О.А., Зливков В.Л., Апішева А.Ш., Васильєва О.С. [Психологія](#). Навчальний посібник / К.: Фірма "ІНКОС", 2005.- 351
3. Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві. – К.: Освіта, 1988. – 254 с

Заріцька Ольга Станіславівна

ПЕДАГОГІЧНИЙ ТАКТ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В будь-якій професії є щось особливе, що відрізняє її від інших професій, виявляється це зможе і в звичках людини, і в його мові, зовнішньому вигляді. Серед якостей особистості викладача, визначальних у процесі становлення педагогічної культури, майстерності й професіоналізму, особливо важливим є *педагогічний такт* (лат. *tactus* — дотик, відчуття). Це — відчуття міри в процесі спілкування з людьми з урахуванням їхнього фізичного, і передусім психічного стану. Це вміння вести себе відповідно до прийнятого етикету і етичних норм. Тактовність передбачає не лише просте дотримання правил поведінки, але й уміння розуміти співрозмовника і не допускати неприємних для інших ситуацій.

Саме слово «такт» — це форма людських взаємовідносин. Такт — необхідна умова успішного спілкування між людьми. Тактовна людина намагається вести себе в колективі так, щоб ні своїм зовнішнім виглядом, ні необережним словом не зіпсувати настроїв навколишнім. [1, 128с.]

Отже, педагогічний такт можна визначити як педагогічно грамотне спілкування в складних педагогічних ситуаціях, уміння знайти педагогічно доцільний і ефективний спосіб впливу, відчуття міри, швидкість реакції, здатність швидко оцінювати ситуацію і знаходити оптимальне рішення.

Доцільно виокремити основні показники педагогічного такту науково-педагогічного працівника:

- людяність без зарозумілості;
- вимогливість без брутальності та причепливості;

- педагогічний вплив без наказів, навіювань, попереджень, без приниження особистої гідності студента;
- вміння висловлювати розпорядження, вказівки та прохання без зухвалості, без зарозумілості;
- уміння слухати співрозмовника, не виявляючи байдужості та вищості;
- урівноваженість, самовладання і діловий тон спілкування, без дратівливості та сухості;
- простота в спілкуванні без фамільярності та панібратства, без показухи;
- принциповість і наполегливість без упертості;
- уважність, чутливість і емпатичність (співпереживання іншим) без їх підкреслення;
- гумор без посміху;
- скромність без удаваності. [2, с.370]

Педагогічний такт як форма взаємин зі студентами визначається багатьма сторонами особистості викладача, його ідейними переконаннями, культурою поведінки, загальною і спеціальною освітою, запасом відповідних умінь і навичок. Оволодіти педагогічним тактом, на думку І. Синиці, не володіючи педагогічною майстерністю в цілому, неможливо. Педагогічний такт не засвоюється шляхом наочування, запам'ятовування і тренування. Він є наслідком творчості вчителя, показником гнучкості його розуму. Умінням бути тактовним у взаємовідносинах можна так само оволодіти, як і всяким іншим умінням [3, с. 7].

Тактовність є свідченням сформованості педагогічної культури викладача, передумовою вияву в його душі "вільних валенсій", які притягують до нього студентів. Це чутливий інструмент попередження міжособистісних конфліктів, яскравий показник педагогічної майстерності. Оскільки навіть пересічна людина, яка сповідує засади загальнолюдської та професійної культури, повинна володіти педагогічним тактом, то викладач вищої школи в процесі спілкування зі студентами, розв'язуючи перманентні педагогічні завдання, має виявляти довершені зразки тактовності [4].

Підводячи підсумки слід зазначити, що для того щоб бути тактовним треба навчитися керувати своїми почуттями, створювати такий психологічний стан, щоб можна було критично ставитись до себе, бути чуйним до навколишніх людей. Такт — це також і вміння стримувати свої почуття, якщо вони стоять на перешкоді загальній справі. Тактовність починається з вміння поводитися з кожним залежно від його душевного стану; зі здатності відчувати людину, ніби доторкнувшись до неї душею.

Використані джерела:

1. Синиця І.О. Педагогічний такт і майстерність вчителя. –К.: Педагогіка, 1983. – 248 с.
2. *Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В.Л.Ортинський*– К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
3. Синиця І. О. Про педагогічний такт учителя / І. О. Синиця. – К.: Рад. шк. 1963. – 188 с.
4. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-4051.html>

Устиновська Тетяна Євгенівна

ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ВЗАЄМОДІЯ

Педагогічне спілкування - це професійне спілкування викладача з усіма учасниками навчально-виховного процесу, яке спрямоване на створення оптимальних умов для здійснення мети, завдань виховання і навчання.

Культура педагогічного спілкування включає загальну культуру людини, психолого-педагогічні знання, вміння та навички, відповідний емоційний настрій та спрямованість педагога на ефективну діяльність.

Стиль педагогічного спілкування – прояв педагогічної техніки (методики) у взаєминах. Залежить від особистих якостей людини, загальної культури, професійної компетенції, педагогічної інтуїції.

Професійне педагогічне спілкування передбачає високу його культуру, яка засвідчує вміння педагога реалізовувати свої можливості у спілкуванні з іншими людьми, здатність сприймати, розуміти, засвоювати, передавати зміст думок, почуттів, прагнень у процесі навчання і виховання.

Вимоги педагогічного такту: максимум інформації про педагогічну ситуацію; вміння оцінювати ситуацію; врахування характеру взаємодій, особливостей учнів, об'єктивні і суб'єктивні обставини тощо; передбачати ефективність результату, наслідки впливу; витримка, об'єктивність, гуманізм, педагогічний оптимізм. "Ми, викладачі, повинні розвивати, поглиблювати в своїх колективах нашу педагогічну етику, стверджувати гуманний початок у вихованні як найважливішу рису педагогічної культури кожного викладача" (В.Сухомлинський).

Вимоги до культури педагогічного спілкування:

- виправдовувати довіру держави, суспільства;
- дотримуватися педагогічної етики;
- поважати людей;
- бути готовим до діалогу з людиною у кожній ситуації;
- розвивати фізичну й духовну витривалість, загальну культуру спілкування.

Правила спілкування:

- 1) єдність слова і справи;
- 2) вимогливість до себе та інших;
- 3) зібраність у справах, вчинках, словах;
- 4) чесність, обов'язок, педагогічна і громадська відповідальність;
- 5) увага, чуйність, терпіння, наполегливість;
- 6) самоаналіз ефективності педагогічного впливу;
- 7) самокритичність, вміння виправляти власні помилки;
- 8) педагогічний оптимізм, відвага в педагогічній творчості, мудра влада над вихованцями.

Розвиток комунікативних здібностей:

- соціальної перцепції (розуміння стану людини);
- мускульної мобільності, зібраності; керування психічним й емоційним станом;
- ініціативності (зовнішній вираз, мовлення, комунікативна атака, створення умов позитивного спілкування);

- застосування прийомів вербального впливу (тональність, темп, емоційність, виразність, образність);
- використання невербальних засобів спілкування (міміка, жести, пантоміміка);
- вміння "подати" себе в спілкуванні.

Педагогічне спілкування є явищем поліфункціональним, яке забезпечує обмін інформацією, співпереживання, пізнання особистості, самоутвердження, продуктивну організацію взаємодії. Обмін інформацією і ставленням співбесідників один до одного характеризує комунікативний аспект спілкування, пізнання особистості й самоутвердження — перцептивний, а організація взаємодії — інтерактивний. Педагогічне спілкування допомагає викладачу організувати взаємодію на уроці і поза ним як цілісний процес. Не обмежуючись лише інформаційною функцією, воно створює умови для обміну ставленнями, переживаннями, допомагає самоутвердженню студента в колективі, забезпечує співробітництво і співтворчість у класі.

За статусом педагог і студент діють з різних позицій: педагог організовує взаємодію, а студент сприймає, залучається до неї. Для того, щоб студент став активним співучасником педагогічного процесу, необхідно забезпечити суб'єкт-суб'єктний характер педагогічних стосунків, який полягає у рівності психологічних позицій, взаємній гуманістичній спрямованості, активності педагога та студентів, взаємопроникненні їх у світ почуттів та переживань, готовності до прийняття аргументів співрозмовника, взаємодії з ним.

Головними ознаками педагогічного спілкування на суб'єкт-суб'єктному рівні є: особистісна орієнтація співрозмовників (здатність бачити і розуміти співрозмовника), рівність психологічних позицій співрозмовників (недопустиме домінування педагога у спілкуванні, він повинен визнавати право студента на власну думку, позицію), проникнення у світ почуттів і переживань, готовність прийняти точку зору співрозмовника (спілкування за законами взаємної довіри, коли партнери вслухаються, розділяють почуття одне одного, співпереживають,

має особливий педагогічний ефект), нестандартні прийоми спілкування (відхід від суто рольової позиції викладача).

Шляхи вдосконалення культури спілкування: ознайомлення з психолого-педагогічною літературою, спостереження, спеціальні вправи, постійне спілкування, громадська активність, розвиток педагогічних, комунікативних, ораторських здібностей, вдосконалення загальної культури.

Правила педагогічного спілкування:

1. Успіх педагогічної діяльності насамперед залежить від культури спілкування.
2. Моделюйте спілкування не «від себе», а від студентів, їх потреб та інтересів.
3. Орієнтуйте своє педагогічне мовлення на конкретного студента, а не на абстрактну групу.
4. Використовуйте різні види спілкування.
5. Спілкуйтесь із студентами на взаємних інтересах, проте не організовуйте спілкування «по вертикалі», зверху вниз.
7. Дивіться на себе збоку, постійно аналізуйте свої вчинки й дії.
8. Умійте слухати студентів, зважайте на їх думку.
9. Намагайтесь зрозуміти настрій студента і на цій основі моделюйте спілкування з ними.
10. Спілкування не повинно призводити до конфліктів, а попереджувати їх.
11. Не принижуйте людську гідність.
13. Будьте ініціативним у спілкуванні.
14. У процесі спілкування враховуйте стать вихованців.
15. Уникайте штампів, постійно шукайте нові форми, засоби, методи і прийоми.
17. У процесі спілкування уникайте абстрактної критики, оскільки це породжує опір.
18. Якомога частіше усміхайтесь: це викликає позитивні емоції, спонукає до продуктивного спілкування.
19. У процесі вашого спілкування частіше висловлюйте схвалення, заохочення.
20. Відкрито виявляйте в колективі своє ставлення до вихованців.

21. Постійно розвивайте свою комунікативну пам'ять, запам'ятовуючи педагогічні ситуації, їх перебіг.
22. Якщо назріває потреба в індивідуальній бесіді, завчасно розробіть її план.
23. У процесі спілкування в центрі уваги має бути особистість студента, його гідність.
24. Враховуйте соціально-психологічне зростання студента.
25. Систематично аналізуйте процес спілкування.
26. Технологія й тактика спілкування мають бути скеровані на усунення психологічних бар'єрів між вихователем і вихованцями.
27. Враховуйте в процесі спілкування індивідуальні особливості, темперамент, характери студентів.
28. Окремо обдумуйте особливості спілкування з важковиховуваними студентами.
29. У процесі спілкування не зловживайте своїми перевагами як керівника-вихователя.
30. Постійно удосконалюйте інструмент спілкування — власне мовлення.

Використані джерела:

1. Педагогічна майстерність / Під ред І.А.Зязюна.- К., 1997.- Розділ 7.
2. Велітченко Л.К. Психолого – педагогічний практикум у системі підготовки до педагогічної взаємодії // Педагогіка і психологія.-1997.- №4.
3. Мачуська Г.М. Формування культури спілкування суб'єктів навчально-виховного процесу // Педагогіка і психологія .- 1997.- №3.

Скочиляс Лілія Миколаївна

ПЕДАГОГІЧНИЙ ТАКТ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Підходи педагогів щодо трактування педагогічного такту. Однозначного визначення, що таке педагогічний такт не існує. Одні педагоги вважають. Що педагогічний такт це природна здатність вчителя впливати на учнів; другі — це складова частина загальної культури вчителя; треті — це досконале володіння

своїм предметом і методикою його викладання. Доля правди є в кожному із цих висловлювань.

Не викликає сумнівів, що одним викладачам легше володіти педагогічним тактом, ніж інших, але казати, що це їх вроджена якість було б неправильно. Так само неправильно ототожнювати педагогічний такт із загальною культурою поведінки вчителя чи з його методичною освітою. Педагогічний такт, звичайно, пов'язаний із всіма іншими якостями вчителя, але має і свою специфіку: він правильно визначається як почуття. Таке визначення зробив К.Д.Ушинський, який рахував педагогічний такт психологічним.

Педагогічний такт в широкому розумінні — це професійна якість вчителя, за допомогою якої він в кожному конкретному випадку застосовує до учнів найбільш ефективний спосіб виховного впливу. Кожен педагогічний спосіб, кожне зауваження, яке дає вчитель учням, повинні піднімати авторитет вчителя.

Педагог, який володіє педагогічним тактом, стриманий, але вимогливий вчитель, який не буде закривати очі на недопустимі вчинки учнів, не боїться зробити будь-якому з них строге зауваження, але робить це вміло, в формі, яка не принижує ні особу учня, ні особу вчителя.

Тактовний педагог володіє великим і активним запасом різноманітних способів впливу на школярів. Це і сила волі, стриманість, уважність, послідовність, кмітливість, гумор і іронія, усмішка, погляд, десятки відтінків голосу. Вчителі, які із широкого діапазону способів впливу користуються лише незначними, втрачають багато можливостей встановити контакт із учнями.

Тактовний вчитель, який враховує різноманітні відтінки в поведінці учнів, відчуває в їх середовищі вільніше. Тактовному вчителю не потрібно весь час слідкувати за дітьми. Його відношення з учнями побудовані на взаємній довірі і взаємній повазі. Тому він може дозволити собі пошуткувати з ними, зробити комусь із них іронічне зауваження. Все в поведінці тактовного вчителя є природним. Тактовна поведінка з учнями стала його звичкою, невід'ємною рисою його характеру. Такий вчитель володіє спеціальним вмінням спілкуватися із дітьми. Таким вмінням повинен володіти кожен педагог.

Педагогічний такт як форма взаємовідносин з учнями визначається багатьма сторонами особистості вчителя, його ідейними переконаннями, культурою поведінки, загальною і спеціальною освітою, запасом відповідних умінь і навичок. Оволодіти педагогічним тактом, не маючи педагогічної майстерності, неможливо. Педагогічний такт не засвоюється шляхом заучування, запам'ятовування чи тренування. Він є наслідком творчості вчителя, показником гнучкості його розуму. Педагогічний такт не буває стереотипним. Педагогічний такт найбільше необхідний в конфліктних ситуаціях, але основне його призначення — попереджувати такі ситуації.

Отже, педагогічний такт — це спеціальні педагогічні вміння, за допомогою яких вчитель в кожному конкретному випадку застосовує до учнів найбільш ефективні засоби виховання.

Використані джерела:

1. Дьяченко М.І., Кандибовіч Л.А. Психологія вищої школи. - Мінськ, 2010
2. Кан-Калік В.А. Основи професійно-педагогічного спілкування. - Грозний, 2011
3. Педагогіка і психологія вищої школи: Учбове посібник / під ред. Буланової - Топоркової М. Ростов н/Д, 2008
4. Смирнов С.Д. Педагогіка і психологія вищої освіти: від діяльності до особи. - М., 2005
5. Педагогіка і психологія вищої школи. - Ростов н/Д: Фенікс, 2006. - 512 с.
6. Основи педагогічної майстерності. Під ред. І.А. Зязюна. Київ: Віща школа, 2014. - 207 с.
7. <http://www.hikma.ru/publ/34-1-0-99>
8. http://www.e-joe.ru/sod/99/2_99/st161.html
<http://marinikin.110mb.com/site%20texts/P%20versus%20S%20-%20conversation.htm>

ВИСНОВКИ

Отже, педагогічна етика являє собою складову частину професійної етики . Етика поведінки педагога відрізняється тим, що в його діяльності існує тісний зв'язок як серед самого педагогічного колективу так і серед студентського колективу і специфічний зв'язок із батьками дітей. Цей зв'язок передбачає не тільки нерозривну єдність із загальною теорією моральних відносин, а й накладає певну специфіку поведінки, яка визначається педагогічною діяльністю.

РЕЦЕНЗІЯ

на роботу: Бешлей К.С. Педагогічна етика сьогодення. Збірник матеріалів педагогічних читань. – Вишня, 2018.